

George ENACHE*

**ASPECTE PRIVIND SITUAȚIA COMUNITĂȚII BAPTISTE
DIN BASARABIA, DE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA
PÂNĂ ÎN ANII CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL**

**ISSUES REGARDING THE SITUATION OF THE BAPTIST COMMUNITY
FROM BESSARABIA, FROM THE END OF THE NINETEENTH CENTURY TO
THE YEARS OF THE SECOND WORLD WAR**

Abstract: This paper highlights the situation of the Bessarabian Baptist community in Greater Romania. Officially recognized by the Russian authorities before 1918, the Baptists of Bessarabia had to face the hostility of the Romanian authorities, who did not recognize the legality of this denomination. In the late 1930s, Baptists throughout Romania received freedom and rights from the state, but these rights were soon repealed by the government of Ion Antonescu, who ordered the mass conversion of "sectarians." At the same time, the attitude of the Bessarabian Orthodox Church towards the Baptists and the way in which the Orthodox bishops related to the issue of "sects" during the Second World War are followed.

Keywords: Bessarabia, Baptists, World War II, Greater Romania, Orthodox Church

*

Politica Rusiei țariste și a Bisericii Ortodoxe Ruse față de bapțiști

Rusia a fost un imperiu multiethnic și plurireligios iar obiectivul puterii țariste era, în primul rând, integrarea acestui conglomerat etnoreligios. Strategiile adoptate, însă, nu s-au rezumat doar la o campanie de rusificare sistematică și la punerea celorlalte culte religioase la dispoziția Bisericii Ortodoxe Ruse, care ar fi exercitat astfel doar rolul de „prelungire” a puterii statului în plan pastoral, așa cum se percepe îndeobște, în mod foarte simplificat. Realitatea din teren impunea strategii mult mai complexe.¹

---

* Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați; george.enache@ugal.ro.

¹ Vezi Ion Gumenii, *Comunitățile romano-catolice, protestante și lipovenești din Basarabia în secolul al XIX-lea* (Chișinău: Lexon-Prim, 2016). O sinteză asupra problemei religioase în Basarabia în Ion Gumenii, „Minorități etno-religioase din Basarabia și politica confesională

Despre politica religioasă a regimului țarist vorbește și Heather J. Coleman, în lucrarea sa fundamentală cu privire la destinul bapțiștilor din Rusia, *Russian Baptists and Spiritual Revolution*.² Autoarea arată că, într-adevăr, în vârf se afla Biserica Ortodoxă, care era practic o biserică de stat, iar alături de ea se aflau o sumedenie de alte culte, cu statute juridice diferite. Când venea vorba de acordarea drepturilor religioase, conta foarte mult originea etnică. Etnicii „ruși” (aici intrau rușii, ucrainenii, belorușii) trebuiau să aparțină de Biserica Ortodoxă Rusă. Din acest motiv, mișcările schismatice pornite din interiorul ortodoxiei (credincioșii de rit vechi) nu au fost recunoscute decenii la rând, elaborându-se diverse strategii de reintegrare a lor în biserica oficială. Alte grupuri etnice, precum germanii de diverse religii (luterani, romano-catolici sau menoniți), care au fost colonizați în imperiu, au primit dreptul de a-și practica în mod liber credința și de a-și construi propriile lăcașe de rugăciune, cu condiția să nu-și promoveze religia în afara propriului grup etnic. În general, prozelitismul era bine reglementat, eterodocșii și necreștinii neavând voie să facă misionarism, mai ales printre ortodocși. Doar Biserica Ortodoxă putea face prozelitism, misiunea ei concentrându-se mai cu seamă spre necreștini (musulmani, animiști) și spre diversele grupuri „schismatice” rupte din trupul Bisericii Ortodoxe.³

În contextul marilor reforme puse în aplicare în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, un comitet special, format în 1864, a făcut mai multe propuneri cu privire la politica religioasă a statului, traduse în legi adoptate în anii 1874 și 1883. Prin aceste legi era reglementat statutul Vechilor Credincioși și al altor grupări „schismatice”. Prin legea din 19 aprilie 1874, credincioșii de rit vechi puteau să-și înregistreze în mod legal nașterile, mariajele și decesele, iar prin legea din 1883, „schismaticii” puteau să ocupe funcții publice și să-și celebreze cultul în spații private, manifestările publice fiind pe mai departe prohibite.⁴

În aceeași perioadă, și în rândul celorlalte culte creștine se manifestă fenomene noi. Bunăoară, în mediul german se răspândește baptismul, care, fiind considerat o manifestare religioasă a unei populații neruse, a primit mai multe drepturi decât grupările „schismatice”. Astfel, printr-un decret din 12 septembrie 1879 se reglementau „afacerile spirituale ale bapțiștilor”. Legea permitea bapțiștilor să-și mărturisească credința și să-și practice ritualurile fără restricții, în clădiri

---

a Imperiului Rus. De la protecție la violență,” în *Identități etno-confesionale și reprezentări ale celuilalt în spațiul est-european: între stereotip și voința de a cunoaște*, ed. Cristina Preutu, George Enache (Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2018), 119-135.

² Heather J. Coleman, *Russian Baptists and Spiritual Revolution, 1905-1929* (Indiana University Press, 2005).

³ Coleman, *Russian Baptists*, 19.

⁴ Coleman, *Russian Baptists*, 20.

aprobate de guvern în acest scop. Pastorii bapțiști urmau să fie confirmați de guvern, iar cei veniți din afară trebuiau să depună un jurământ de credință.⁵

Toate aceste drepturi se adresau doar bapțiștilor germani. Problemele au început să apară odată cu apariția unor grupuri de bapțiști ruși sau ucraineni. Sunt persoane care trec în mod direct la baptism, însă, la jumătatea veacului al XIX-lea, în zona Ucrainei se dezvoltă mișcarea stundiștilor (de la germanul *Stunde* – oră). E vorba de țărani slavi care lucrau pentru coloniștii germani și care au început să participe la adunările religioase ale germanilor, care au organizat pentru lucrătorii lor cursuri biblice. Acești stundiști s-au îndepărtat treptat de ortodoxie; mulți nu s-au lepădat formal, de teama represiunii, însă, în timp, unii dintre ei trec în mod oficial la baptism. Au existat și alte filiere prin care ruși ortodocși trec la baptism, fapt care a atras atenția ober-procurorului Constantin Pobedonostsev, unul dintre oamenii forte ai regimului țarului Alexandru al III-lea, care și-a impus viziunea asupra politicii religioase pentru perioada 1880-1905.

Pentru Pobedonostsev era limpede că nu putea permite convertirea pravoslavnicilor la culte „străine”, precum baptismul, el declarând că „nu pot fi bapțiști ruși”.⁶ De aceea, el a încurajat clerul ortodox să organizeze campanii împotriva stundiștilor și bapțiștilor; prima conferință care abordează subiectul desfășurându-se la Kiev în 1884. Se organizează un corp de misionari, care trebuiau să colaboreze cu organele polițienești, cărora li se raporta propaganda ilegală. În 1891, la un congres misionar ținut la Moscova, s-au propus măsuri legale împotriva unor grupări „schismatice” și „sectare” (stundiștii, molocanii, iudaizanții și hlăștii), care erau declarate cele mai periculoase și cărora le erau negate drepturile stabilite prin legea din 1883.

În corespondența purtată de autorități, treptat, apare ideea că aceste grupări nu reprezintă doar o problemă religioasă, ci și una de natură politică. Un document din 1885 spunea următoarele: „Masele populare infectate de stundism sunt infiltrate de inamicii Rusiei, devenind complici ai Germaniei protestante, care se pregătește, în mod evident, să subtilizeze de la Rusia provinciile noastre vestice și sudice, populate de germani și de populații germanizate”.⁷

Nu insistăm asupra avaturilor acestei chestiuni, ci doar asupra unui aspect foarte important, care va avea ecouri în România. Persecuția acestor grupuri religioase a atras simpatia multor adversari ai regimului țarist, inclusiv marxiști, care au văzut în grupările „sectare” un bazin potențial de recrutare de noi revoluționari. Pentru acuratețe, redăm în original afirmațiile lui Coleman: „Writing in 1881, the prominent populist student of religious dissent, Aleksei S. Prugavin, contended

⁵ Coleman, *Russian Baptists*, 20.

⁶ Coleman, *Russian Baptists*, 21.

⁷ Coleman, *Russian Baptists*, 22.

that, among religious dissidents, «purely religious ideas and aspirations are intermingled in the most striking way with issues and aspirations of a purely day-to-day, social mould and character, such that very often it is virtually impossible to determine where the first end and the second begin». On the ground, revolutionaries began to encounter sectarians in their visits to «the people» in the village and among the workers in the cities and tried to explore their potential as allies in the transformation of Russian society. By the turn of the century Vladimir Bonch-Bruевич, a Social Democrat, and Prince Dmitrii Khilkov, a Socialist Revolutionary and follower of Tolstoy, were both actively promoting revolutionary agitation among religious dissenters (...) Throughout 1902 he (Bonch-Bruевич, n.n.) published a series of articles in the Bolshevik journal *Zhizn*, suggesting that sectarian groups were a product of changing rural conditions in Russia and that revolutionaries needed to engage with them.”⁸

La rândul lor, reprezentanții Bisericii Ortodoxe Ruse vedeau o legătură între noile manifestări ale religiozității populare și frământările politice. Într-un raport al Bisericii din 1911 se spunea: „The Russian people, after having lived through the revolutionary disturbances, disillusioned with human efforts to create a better life, having lost faith in the sincerity of human actions, in recent years increasingly seeks paths to God for its salvation. And, at that minute, sectarian preachers say to them [...] «you’re already forgiven».”⁹

Urmărirea acestor „sectari” va înceta abia în contextul evenimentelor din 1905, când, la 17 aprilie, țarul Nicolae al II-lea emitea un decret de toleranță religioasă. Noul decret a ridicat interdicția de părăsire a Bisericii Ortodoxe, iar „schismaticii” aveau dreptul să-și construiască case de rugăciune. Măsurile au permis ca cei care practicau pe ascuns sau neoficial o altă credință decât cea ortodoxă să-și legalizeze statutul. Manifestul țarului din 17 octombrie 1905, care stabilea o adunare națională aleasă pe baza sufragiului universal al bărbaților și proclama libertatea persoanei, de conștiință, libertatea cuvântului și de asociere, a deschis noi oportunități și curentelor religioase. Bunăoară, bapțiștii au cunoscut o expansiune numerică rapidă, formându-se și două structuri organizatorice la nivel național: Uniunea Bapțiștilor Creștini Evanghelici Ruși și Uniunea tuturor Rușilor Creștini Evanghelici.¹⁰ La rândul ei, Biserica Ortodoxă Rusă trebuia să-și adapteze discursul și strategiile misionare la noua realitate. Cum ortodoxia basarabeană era atunci parte a Bisericii Ortodoxe Ruse, schimbările de la nivelul imperiului s-au repercutat, în mod firesc, și asupra bisericii dintre Prut și Nistru.

---

⁸ Coleman, *Russian Baptists*, 24.

⁹ Coleman, *Russian Baptists*, 56.

¹⁰ Coleman, *Russian Baptists*, 27.

Activitatea misionară a ortodoxiei basarabene și acțiunea de combatere a „sectelor” în veacul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea

Despre evoluția activității pastoral-misionare a Bisericii Ortodoxe în Basarabia a scris un material excelent Antim Nica, viitorul episcop al Cetății Albe-Ismail, în revista „Misionarul” din Chișinău, în anul 1942.¹¹ Interesul său pentru subiect nu este întâmplător, dat fiind că Antim a fost implicat în acțiunile misionare duse de Biserica Ortodoxă Română în Transnistria. Tot el este autorul unei teze de doctorat despre misionarismul creștin printre mahomedani.

În rezumat, iată care sunt principalele puncte atinse de PS Antim. Lucrarea misionară în Basarabia a început cu deschiderea, în 1817, a filialei basarabene a Societății Biblice Ruse, societate înființată de prințul A.N. Golițan, ober-procuror al Sf. Sinod, după modelul British and Foreign Bible Society, întemeiată în 1804, la Londra, care-și propunea să răspândească Biblia în toate limbile pământului, pretutindeni, având în vedere mai ales pe necreștini. Cu acest prilej, datorită mijlocirii lui Gavriil Bănulescu-Bodoni, se tipărește la Petersburg o ediție în română a Bibliei după varianta de la Blaj din 1795. Fiind considerat străin de spiritul rusesc, experimentul prințului Golițan a fost oprit în anul 1826.

Pasul următor l-a reprezentat înființarea, prin colaborarea dintre stat și biserică, a unei serii de școli lancasteriene, după modelul britanic propus de A. Bell și J. Lancaster, sistem pe care Societatea Biblică Britanică îl folosea în India, fiind utilizat și în cartierele sărace din Londra. Era numit și sistem monitorial, deoarece, în lipsa unui personal didactic calificat, elevii mai avansați erau utilizați la predarea și monitorizarea cunoștințelor elevilor aflați la început. Având nivel de școală primară, ele ofereau cunoștințe de bază de citit, scris, aritmetică, dar și de religie, biserica implicându-se mult în acest proiect din considerentul simplu că, înainte de a primi o Biblie, credinciosul trebuie să știe să citească.

În această perioadă, numărul lipovenilor crește în Basarabia, iar poziția lor se consolidează odată cu înființarea, cu sprijin austriac, a ierarhiei de la Fântâna Albă. Din acest motiv, Basarabia devine un centru al acțiunilor de combatere a „rascolului”. În acea perioadă, propaganda lipovenească era interzisă de stat, nu se puteau deschide biserici și capele lipovene noi. În pofida represiunii, fenomenul nu putea fi combătut, așa că Biserica Ortodoxă a organizat activități misionare. PS Antim pomenește de inițiativa episcopului Dimitrie Sulima de a înființa școli în centrele lipovenești, unde copiii lipovenilor învățau alături de ortodocși, sperând că astfel se va găsi calea unei apropieri. Se creau astfel bazele așa-numitelor comunități

---

¹¹ Textul a fost republicat în *Arhiepiscopul dr. Antim Nica. Prinos la centenarul nașterii. 1908-2008*, ed. Eugen Drăgoi (Galați: Editura Episcopiei Dunării de Jos, 2008), 171-209.

omopiste. De asemenea, încep dezbaterile publice, contradictorii, între ortodocși și lipoveni, acest lucru devenind o tradiție a activității misionare în Basarabia, care se va regăsi în perioada interbelică și ale cărei ecouri le putem identifica în unele texte din prezentul volum.

În 1872, arhiepiscopul Pavel Lebedev înființa, pe lângă Seminarul Teologic din Chișinău, două catedre de misionarism: una pentru cunoașterea și combaterea „rascolului” și alta pentru combaterea iudaismului. Sunt formați preoți misionari „profesioniști”, cum este cazul preotului Eutihie Rudnâi, a cărui mărturie este cuprinsă în volumul de față. De asemenea, se dă un caracter sistematic discuțiilor publice și conferințelor cu caracter misionar.

Pe măsură ce înaintăm în timp, instituțiile misionare evoluează. În 1892 se înființează la Chișinău Comitetul misionar eparhial, care avea rolul să coordoneze întreaga activitate misionară la nivelul eparhiei, iar în 1893 are loc Primul Congres Misionar, la Chișinău. După cum arată PS Antim, Comitetul, în urma experiențelor avute, decide că „cel mai bun misionar a fost și este preotul care-și face deplin datoria în parohia sa”. Este ideea centrală a activității misionare, care se regăsește, în chip deplin, și în textele citate anterior, din perioada 1941-1943. Eparhia era împărțită în două regiuni misionare (nord și sud), pentru combaterea „rascolnicilor”, și avea un misionar, la nivelul întregii eparhii, pentru combaterea „sectelor”, a noilor curente religioase care apăreau. Misionarii erau scutiți de serviciul parohial. Preotul misionar este, iarăși, un model care a prins foarte bine și a continuat să funcționeze pe mai departe.

În 1899 este întemeiată Frăția „Nașterea lui Hristos”, care urmărea, pe de-o parte, răspândirea educației religioase și morale în popor și, pe de altă parte, stăvilirea dezvoltării curentelor eterodoxe. În acest scop, Frăția organiza conferințe religioase, de obicei în Postul Mare și tipărea numeroase publicații cu caracter religios. Activitatea misionarilor era strict controlată. Aceștia elaborau rapoarte, instrucțiuni și directive de lucru. După 1905, odată cu noile libertăți, Frăția a renunțat la monopolul limbii ruse și răspândește credința ortodoxă și în celelalte limbi vorbite în Basarabia, organizația jucând un rol important în promovarea limbii găgăuze în biserici.

După reforma din 1905, activitatea misionară este reorganizată prin crearea Consiliului misionar eparhial, care subordonează și activitatea Frăției „Nașterea lui Hristos”.

În 1910 se înființau cercurile misionare parohiale de „Râvnitori ai ortodoxiei”, care promovează apostolatul laic misionar cu un mare succes. Aceste grupuri vor exista până târziu, fiind pomenite în unele din referatele preoților, ele ajungând, în perioada interbelică, să se amestece, uneori să se confunde cu mișcări precum „Oastea Domnului”.

În sfârșit, în 1911, se înființează postul de misionar de cerc. Misionarii de cerc lucrau onorific și se recrutau dinte preoții cu experiență misionară. Ei lucrau sub conducerea misionarilor eparhiali. Ecouri ale raportului maestru–discipol într-ale misionarismului pot fi decelate în diferite texte publicate în prezentul volum.

Vitalitatea misionarismului basarabean era atât de mare, încât a depășit granițele Imperiului Rus, misionari basarabeni ajungând în Japonia și Palestina, însă nu e locul să discutăm despre acest aspect acum.¹²

Aspectele prezentate de episcopul Antim sunt relevante pentru a demonstra vitalitatea activității misionare ortodoxe în Basarabia, vitalitate care s-a manifestat și după 1918, inclusiv în perioada celui de-al doilea război mondial. Evident, forme de organizare și metode de acțiune similare erau utilizate și în alte teritorii ale ortodoxiei românești, însă în Basarabia activitatea misionară s-a organizat mai de timpuriu și a fost mai sistematică. În plus, preoții basarabeni au dezvoltat trei deprinderi esențiale: capacitatea de a acționa în câmpul misionar pe o „piață liberă”, fără intervenția statului, legătura apropiată cu credinciosul, în condițiile în care, în anii revoluționari din Rusia, oamenii se învățaseră să nu mai asculte în mod aprioric de autoritatea instituită, precum și o atitudine mai relaxată față de amestecul creștinismului cu ideea națională, în sensul în care, într-o zonă majoritar ortodoxă, dar multiethnică, după decenii de rusificare prin biserică, erau mai dispuși să accepte utilizarea limbilor „minoritare” în biserică, accentul fiind pus pe promovarea ideii creștine. Unele aspecte au stârnit nemulțumirea Bucureștilui, care vedea în preoții basarabeni un potențial cuib de răzvrățiți. La rândul lor, preoții basarabeni erau „îngroziți” de situația bisericii din Vechiul Regat, pe care o socoteau „inferioară” celei basarabene din punctul de vedere al organizării instituționale, ei dorind să-și păstreze drepturile și proprietățile existente. Toate aceste frământări sunt descrise magistral în lucrarea lui Boris Buzilă.¹³

Situația religioasă din Vechiul Regat. Statutul „sectelor”

În Vechiul Regat, Biserica Ortodoxă fusese transformată într-un simplu departament al statului, lipsită de energie proprie.¹⁴ Adeziunea covârșitoare a

---

¹² Vezi *Primul jurnal misionar al Cuviosului Anatolie Tihai, un apostol român pe ogorul ortodoxiei japoneze*, ed. Vlad Cubreacov (Chișinău: Editura Episcopiei de Bălți, 2018).

¹³ Boris Buzilă, *Din istoria vieții bisericești din Basarabia (1812-1918; 1918-1944)* (București. Editura Fundației Culturale Române; Chișinău: Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința, 1996), 80-282.

¹⁴ George Enache, „Religie și modernitate în Vechiul Regat: dezbateri privind rolul social, politic și național al Bisericii Ortodoxe Române în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul veacului al XX-lea,” în *Schimbare și devenire în istoria României: Lucrările Conferinței Internaționale „Modernizarea în România în secolele XIX-XXI”, Cluj-Napoca,*

populației la ortodoxie și relativul conservatorism din mediul țărănesc au făcut ca, pentru început, să nu se pună la modul serios problema misionarismului. Puterea politică este cea care duce o variantă valahă a Kulturkampf-ului lui Bismarck împotriva Bisericii Catolice, văzută ca un vector de influență politică al Imperiului Austro-Ungar și nu numai. Mai târziu, atenția va fi îndreptată către organizațiile misionare catolice, în special către Ordinul Notre Dame de Sion, a cărui țintă era convertirea evreilor. Cum în cele trei colegii din România ale Ordinului, destinate fetelor, veneau și multe românce, ortodoxe, care se puteau converti, s-a considerat acest lucru o amenințare la adresa identității naționale și a siguranței statului.¹⁵ Guvernanții români au avut în general o atitudine similară altor politicieni europeni ai vremii, indiferenți religios, dar care vedeau în religie un instrument politic, care putea fi manipulat în funcție de interese, cum este cazul politicianilor francezi care, pe de-o parte, conduceau Franța spre una din cele mai radicale forme de laicitate, în timp ce se foloseau de abnegația misionarilor pentru a-și consolida influența în Orient și în Africa.¹⁶

La începutul secolului al XX-lea situația socioreligioasă se schimbă și în Vechiul Regat. Revolta țăranilor din 1907 are și o dimensiune religioasă, mulți țărani convertindu-se la noile „secte”, ca formă de protest social, aceste „secte” luând locul Bisericii Catolice în preocupările oamenilor politici.¹⁷ Pentru autoritățile laice și pentru reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române evenimentele au reprezentat un șoc. Un fenomen până atunci minor, nebăgat în seamă, devenea brusc un fenomen de masă, care s-a accentuat odată cu frământările legate de Primul Război Mondial (contactele dintre ostașii români și cei ruși sunt un aspect deloc neglijabil). Neexistând un răgaz pentru decantare, în conștiințele factorilor de decizie din România devine statornică ideea că „sectele” baptistă, adventistă etc. reprezintă factori de destabilizare sociopolitică, fiind un fel de vectori ai ideilor comuniste. S-au căutat argumente în acest sens de către contemporani și se pot găsi asemenea abordări și în textele publicate în prezentul volum. Tema și-a aflat apogeul în perioada regimului Antonescu, însă ea a fost deosebit de acută și în primii ani ai

---

21-24 mai 2007, *Academia Română, Centrul de Studii Transilvane*, ed. Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan (Cluj University Press, 2008); Paul Lucian Brusanowski, *Stat și Biserică în vechea Românie în 1821-1925* (Presa Universitară Clujeană, 2010).

¹⁵ Mihaela Damian, „Procesul călugărițelor catolice de la institutele Notre Dame de Sion din România (1904),” *Studii și articole* 1 (2016): 189-198.

¹⁶ Sophie Hasquenoph, *Histoire des ordres et congrégations religieuses en France du Moyen Âge à nos jours* (Editions Champ Vallon, 2009).

¹⁷ George Enache, „Problema „sectelor” în România. Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea până în 1948 (I),” *Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați, seria 19. Istorie* VI (2007: 101-123.

României Mari, până la adoptarea Constituției și a unei legi unitare de organizare a vieții religioase.¹⁸

Politica statului român față de bapțiștii din Basarabia și Transilvania, în primii ani după Marea Unire

În perioada 1918-1922, se poate constata în Transilvania și în Basarabia o tensiune crescândă între autoritățile române venite din Vechiul Regat, compuse mai ales din militari, și aceste „secte”, tocmai pe motivul că ele ar putea reprezenta un pericol pentru siguranța statului. În aceste două regiuni, grupuri religioase precum bapțiștii (cei mai numeroși dintre neoprotestanți la acea dată în spațiul românesc) beneficiaseră de o serie de drepturi, care în Vechiul Regat nu existau. În plus, în aceste provincii, numărul adeptilor era semnificativ mai mare. Pe de-o parte, „sectele” cereau să le fie respectate libertățile dobândite, în timp ce autoritățile române tindeau să aplice legislația restrictivă din Vechiul Regat.

În această perioadă, din mediile ardelenese se răspândește o anumită reprezentare despre secte ca fiind vectori de diluare a identității românești. După cum se știe, în Ardeal exista un clivaj etnic, dublat de unul religios. După religie, se știa aproape automat și etnia. Dacă în Basarabia se insista mult pe filonul mistic, în Transilvania religia este văzută în primul rând ca o componentă identitară, națională. Aceste grupuri etnoreligioase trăiau închise, într-o vecinătate care nu permitea prea multe interacțiuni, inclusiv în plan religios (convertiri la religia „celuilalt”). Acest statu-quo este rupt, spun unii, de apariția „sectelor”, în special a baptismului, la sfârșitul secolului al XIX-lea, despre care se crede că este încurajat de autoritățile maghiare să se răspândească printre români, contribuind la deznaționalizarea lor. Predicatorii bapțiști erau acuzați că răspândesc calomniile la adresa Bisericii Ortodoxe, negându-i puterea harică, punând în discuție învățăturile precum cultul icoanelor și al sfinților, Sf. Tradiție, botezul copiilor nou-născuți etc. Adversarii

---

¹⁸ Nu este locul să facem aici o istorie a mișcărilor „sectare” din perioada interbelică și a celui de-al Doilea Război Mondial. Pentru situația curentelor neoprotestante vezi Dorin Dobrințu, „Religie și putere în România: politica statului față de confesiunile (neo)protestante, 1919-1944,” *Studia politica* 7, 3 (2007): 583-602. Volumul de documente alcătuit de Viorel Achim, *Politica regimului Antonescu față de cultele neoprotestante. Documente* (Iași: Editura Polirom, 2013), constituie un reper esențial pentru cel care se ocupă de problematica în chestiune. Cu privire la istoria bapțiștilor, care sunt cel mai invocați în cuprinsul documentelor publicate, vezi bibliografia întocmită și comentată de Marius Silveșan, „Istoriografia Bisericii Baptiste din România în secolul XX,” în *După 25 de ani. Evaluări și reevaluări istoriografice privind comunismul*, ed. Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (Iași: Editura Polirom, Iași, 2017), 224-247.

„sectanților” spuneau că aceștia și-au făcut un obicei de a-i defăima pe preoți, despre care afirmau că se gândesc doar la bani, și îi îndemnau pe oameni să vină la ei, deoarece vor găsi mântuire gratuit. Or, spun mai departe criticii, odată intrați și prinși în mrejele lor, acei oameni convertiți începeau, prin zeciuială, să plătească mult mai mult decât plăteau odinioară preotului. Constituindu-se în comunități extrem de închegate, care pretind inițial că sunt strict religioase, necerând bani de la stat, ci doar deplină libertate religioasă, aceste grupări devin agenți electorali, care, treptat, începeau să pună mâna pe primării în mediul rural. Concluzia era că, în fapt, aceste „secte” n-au treabă cu „religia”, ci sunt doar niște asocieri cu caracter economic și politic.¹⁹ Opiniile acestea au fost susținute mai ales de persoane din zona Arad-Bihor, unde curentul baptist era foarte dezvoltat.

În ceea ce-i privește pe bapțiștii din Basarabia, aceștia erau organizați într-o Uniune a Comunităților Baptiste din Basarabia, președinte fiind un anume Andrei Ivanov. Piedicile la care au fost supuși în exercitarea liberă a cultului din partea autorităților locale (prefectură, jandarmerie) au determinat conducerea Uniunii să trimită numeroase memorii la București, situația bapțiștilor basarabeni fiind discutată și în Parlament. În cele din urmă, în toamna anului 1921 era trimisă pe teren o comisie parlamentară de anchetă cu privire la activitatea comunităților baptiste din Basarabia, președintele comisiei fiind Nicolae Batzaria. Majoritatea documentelor pe care le prezentăm în anexă sunt rezultatul activității acestei comisii. În octombrie 1921 comisia înainta un raport către guvern din care cităm:

---

¹⁹ ANIC, fond MCA, dosar 146/1921, f. 138-139, 141-150, 219-231. Ca o paranteză la demersul nostru, trebuie să remarcăm simetria stereotipului pe care fiecare îl aplică celuilalt: absența dimensiunii religioase și existența doar a unui ghem de interese economice și politice. Pe de altă parte, atunci când vine vorba de propria identitate, vorbim de religie „adevărată”, de o religie „pură”, în care totul este spiritualizat. Modernitatea a căutat, printre altele, să scutească bisericile de „povara” aspectelor economice, sociale sau politice, îndemnându-le să se ocupe „doar” de religie, cum a fost în cazul românesc, după reformele lui Cuza, existând și varianta radicală, propusă de comunism, care, în esență, considera că nu există o religie „adevărată”, ci toate sunt egal de false, bisericile fiind, fără excepție, conglomerate politico-economice, create cu scopul exploatării unor oameni de către alți oameni. După cum am arătat deja mai sus, se considera că distrugând, prin măsuri administrative sau represive, aceste mecanisme, absența unui profit material va determina ca Dumnezeu să fie repede uitat. Cei care continuau să mărturisească credința în Dumnezeu erau considerați ca având deficiențe în plan psihic, trebuind să fie supuși unei acțiuni de „lămurire”. În cazul comunismului, aceste „lămuriri” s-au dus adesea prin mijloace violente, iar „omul nou” creat de comunism a fost o catastrofă, dovedind că ideologiile bazate pe „știință” nu sunt mai breze decât hulele „religii”. De aceea, azi, cei care sunt neinteresați de dimensiunea transcendentă a religiei și o gândesc în termeni politici, practic echivalează cei doi termeni, inițial „ideologia” apărând tocmai ca să înlocuiască „religia”.

În Basarabia prima comunitate baptistă a luat ființă în anul 1878 și aceasta, cât și cele cari s-au înființat ulterior s-au bucurat în trecutul rusesc de libertatea cultului.

În Vechiul Regat există de asemenea demult o Uniune Baptistă Română, a cărei Direcțiune Centrală e la București și care n-a fost niciodată împiedicată în liberul exercițiu al cultului.

De altfel, precum se știe, biserica baptistă, căreia, între alți oameni de seamă, aparține și Lloyd George, nu este, din punctul de vedere al dogmei, decât o ramură a bisericii protestante, având ca caracteristică botezul credincioșilor după ce au devenit majori.

În fața acestei situațiuni, o împiedicare a liberului exercițiu al cultului baptist sau o prigonire din cauza convingerilor lor religioase a aderenților baptismului se prezintă nu numai ca o încălcare a principiului nostru constituțional, care garantează libertatea de conștiință, dar este de natură a ne pune într-o lumină defavorabilă față de străinătate, făcând să se cerceteze legenda unei intoleranțe religioase, de care poporul nostru a fost întotdeauna străin.

Iar, dacă la cele ce preced, se adaugă și faptul că numărul total al baptiștilor în Basarabia nu întrece cifra de o mie de oameni și că ei aparțin în marea lor majoritate națiunii rusești, se impune de la sine constatarea că măsurile represive în contra lor nu pot avea alt rezultat, decât cel de a face jocul dușmanilor noștri, cari exploatează în defavorul nostru orice măsură.

Drept aceea, Comisiunea noastră găsește de cuviință să vă roage să binevoiți a dispune ca să se dea tuturor organelor depinzând de Dvs. ordine precise în sensul ca să înceteze cu persecuțiile și arestările ilegale ale baptiștilor numai din cauza convingerilor lor religioase, iar pe de altă parte să binevoiți a lua în cercetare cazurile ce ni s-au semnalat și pe cari vi le comunicăm aci alăturat cu rugăciunea de a aduce la cunoștința Comisiunii noastre rezultatul cercetărilor Dvs.²⁰

În anul 1920, diversele comunități neoprotestante, în special baptiștii, au acționat în mod consecvent pentru a se organiza la nivel național, propunând statute de organizare unitare.²¹ Ministrul Cultelor și Artelor de la acea vreme, Octavian Goga, a privit aceste comunități cu suspiciune. În ciuda memoriilor prin care „sectele” cereau respectarea libertății religioase și, practic, recunoașterea lor drept

²⁰ ANIC, fond MCA, dosar 146/1921, f. 207-221.

²¹ Ibid., f. 126-134.

culte, egal îndreptățite cu cultele zise „istorice”²², Goga propunea ca să nu fie recunoscută nicio organizație la nivel central, ci doar comunități locale, care să primească autorizații de funcționare de la caz la caz. Casele de rugăciuni se deschideau cu aprobarea Ministerului Cultelor, iar predicatorii trebuiau să fie cetățeni români. Prozelitismul era combătut. Toate aceste instrucțiuni au fost distribuite către prefecti prin Circulara nr. 15831 din 1 aprilie 1921.²³

Lupta pentru recunoașterea cultului baptist în perioada interbelică

Legea pentru regimul general al cultelor din 1928 punea ordine în viața religioasă a României, dar o ordine care venea din logica secolului al XIX-lea, adică cuprinzând o sumă de excepții reglementate (prima lege care va duce la un numitor comun toate cultele din România este cea comunistă din 1948).²⁴ Legea din 1928 apărea pentru unii ca o lege depășită, într-o lume care tot mai mult vorbea de libertatea absolută a cultelor și neintervenția statului în chestiuni religioase. Legea a ascuțit contradicțiile dintre ortodocși și catolici, deoarece Biserica Ortodoxă era pe mai departe controlată de stat, prin mecanisme care au fost preluate și de comuniști, în timp ce catolicii beneficiau de resurse financiare proprii importante și de o mare libertate de acțiune, în baza Concordatului.

Pe de altă parte, legea făcea o distincție foarte clară între „culte”, care se bucurau de toate drepturile, și „asociații religioase”, clasificate, la rândul lor, în recunoscute și interzise. Activitatea asociațiilor religioase era limitată prin măsuri similare celor adoptate anterior de Octavian Goga, care se constituiau într-un filtru menit să demonstreze două lucruri: că actul trecerii la noua credință a avut loc în mod absolut liber, fără constrângere sau persuasiune, iar comunitatea locală era în stare să se poată administra singură, fără ajutor din afară (de aceea, regula era că, deși o asociație religioasă era recunoscută, fiecare comunitate locală primea o confirmare aparte). Toate aceste măsuri aveau drept scop combaterea prozelitismului (prin propagandă și mijloace materiale) și demonstrarea faptului că acei oameni doreau, doar din motive de conștiință, să treacă la altă credință. Odată trecute toate testele, se putea acorda, în cele din urmă, calitatea de „cult” unei asociații religioase, fapt care ar fi făcut ca toate aceste opreliști să înceteze.

Bapțiștii sunt cei care s-au constituit într-un portdrapel al luptei diverselor denominațiuni neoprotestante pentru a fi recunoscute drept „culte”. Printr-un jurnal

---

²² Ibid., f. 191-192.

²³ Ibid., f. 200-204. Vezi anexa.

²⁴ George Enache, „Legea pentru regimul general al cultelor din 1928 și Decretul 177 din 4 august 1948. Privire comparativă,” *Analele Universității „Dunărea de Jos” Galați, fascicula 19 – Istorie XII* (2013): 107-150.

al Consiliului de Miniștri din 1927, bapțiștilor din Transilvania le erau recunoscute drepturile dobândite în perioada regimului austro-ungar. Prin Legea cultelor din 1928, bapțiștii erau încadrați la categoria „asociații religioase”, destinul lor fiind stabilit prin diverse decizii ministeriale, care în anii care au urmat au fost extrem de fluctuante, urmând politica la moment a statului român. Astfel, în 1938, la începuturile regimului carlist, se emitea Decizia 6.208, prin care asociațiile religioase urmau să fie supuse unei „acreditări” atât la nivel național, cât și la nivel local. Pentru a fi recunoscute, ele trebuiau să îndeplinească o serie de criterii extrem de dure. N-a durat mult și, în 1939, a fost adoptată Decizia 31.999, prin care asociațiile baptistă, adventistă și a creștinilor după Evanghelie au fost scutite de reautorizare la nivel național, ușurându-se în același timp condițiile pentru recunoașterea unei noi comunități locale. Mai mult, în 1940, prin Decizia Ministerului Cultelor 5657, era recunoscut „Statutul cultului creștin baptist din România”.²⁵

Provocările misionare ale Bisericii Ortodoxe Române în perioada interbelică

Aflată în competiție cu alte „culte istorice” și cu noile mișcări religioase, de orientare neoprotestantă sau secte rupte din ortodoxia rusă, Biserica Ortodoxă Română se vede confruntată în perioada interbelică cu o gravă criză pornită din interiorul ei, cea a stilismului, fenomen care a zguduit serios societatea românească.²⁶ În acțiunea de combatere a stilismului, Biserica Ortodoxă Română, ca întreg, și-a dezvoltat strategiile misionare. Interesant că agenți sovietici au intervenit pentru a stimula fenomenul stilist, URSS fiind interesată să destabilizeze România „burgheză” și „imperialistă”. Centrul mișcării stiliste au fost Moldova și Basarabia, iar în unele referate din prezentul volum sunt relatări bine conturate ale impactului asupra societății al mișcării stiliste, dar și al campaniilor de promovare a stilului nou. În studiul deja citat, PS Antim Nica relatează despre fenomenul stilist în Basarabia, vorbind dezaprobativ despre intervenția autorităților de stat în rezolvarea problemei: „Amestecul, pe alocuri, al autorităților de stat, prin jandarmi și poliție, a

---

²⁵ *Politica regimului Antonescu față de cultele neoprotestante*, ed. Viorel Achim (Iași: Editura Polirom, 2013), 298-300.

²⁶ Ernest Bernea, *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român* (București: Editura Humanitas, 2006); Radu Petre Mureșan, *Stilismul în România* (București: Editura Agnos, 2012); Florian Bichir, *Ortodocșii de lângă noi. Studiu istoric și canonic al Bisericii Ortodoxe de Stil Vechi din România* (București: Editura Mirton, 2012).

înăsprit și mai mult lucrurile, culminând în manifestări sângeroase, precum cele petrecute în 1936 în satele Albineț și Sărata (Bălți).²⁷

În perioada interbelică misionarismul în cuprinsul eparhiilor din Basarabia continua să se facă după vechile metode, după cum arată acest document din 1935, în care putem observa inclusiv strategiile Bisericii Ortodoxe față de cultul baptist:

*Proces-verbal,
1935 mai 16*

Subsemnatul misionar eparhial Pr. Simion Țugui, fiind însoțit de către P.C. misionar cercual Pr. E. Grigoriev, în zilele de 15-16 mai anul curent, am vizitat parohia Traianul Nou, cerc 4, județul Cetatea Albă. În seara zilei de 15 mai s-a ținut o conferință cu caracter antisectar și catehizatoare, ținută atât de noi, cât și de părintele misionar E. Grigoriev, care le-a vorbit în limba lor maternă bulgară. Toată asistența trece apoi în curtea bisericii, unde urmează proiecțiunea tablourilor religioase și a filmului din Viața Mântuitorului și anumite episoade din Vechiul Testament.

Această manifestare religioasă a impresionat pe cei prezenți, lăsând urme imense în sufletele lor.

La finalul conferințierii P.C. paroh Gr. Ciachir, în numele enoriașilor Sf. Sale, aduce mulțumiri onorifice stăpânirii eparhiale pentru grija ce o acordă nevoilor spirituale din toate parohiile eparhiei și în special pentru hrana sufletească pentru care s-a oferit în seara aceasta tuturor fiilor săi duhovnicești. A doua zi s-a făcut inspecția învățământului religios din toate clasele școlii primare de băieți.

Acest învățământ, din pricina sănătății debile a părintelui paroh, se preda de ginerele Sf. Sale, tânărul teolog Nicolae Roșca, care are toate pregătirea și însușirile sufletești necesare unui propunător bun al învățământului religios. Elevii s-au dovedit a cunoaște destul de bine materia trecută conform programei analitice. Lasă numai de dorit posedarea de către ei a rugăciunilor începătoare.

Pentru completarea acestei lipse a fost atrasă atenția domnului Roșca. Domnia sa solicită în prezent postul de preot misionar ajutător pe lângă socrul său. Satisfacerea acestei cereri de către onorata stăpânire eparhială ar satisface în bună măsură și nevoile pastoral-misionare din parohie.

Din punct de vedere sectar, există un număr de 25 de familii baptiste, casă specială de rugăciune nu au. Propagandă deși fac, în prezent nu se bucură de niciun succes. Pentru catehizare, Sf. Sa se servește de predici și conferințe extraliturgeice, ținute mai cu seama în timpul Postului Mare. Biserica, datorită

---

²⁷ Arhiepiscopul Antim Nica, 202.

stăruințelor depuse de paroh, este în curs de reparație. Acoperișul este deja terminat, fiind învelit cu tablă galvanizată.

Cu regret se constată că biserica nu are cor bisericesc. Domnul cântăreț, Vasile Raznovan, după cum se vede, nu își dă deloc silința ca să satisfacă această imperioasă nevoie de azi, mai cu seamă într-o parohie molipsită cu sectanți.

Drept pentru care s-a și dresat prezentul proces-verbal, de pe care una copie se va înmâna onoratului Consiliu Eparhial prin oficiul protopopesc.

Misionar eparhial (SS), Preot Simion Țugui

*Pentru conformitate: Pr. Grigore Ciachir.*²⁸

Amplificarea rolului politic al religiei în România, în a doua parte a perioadei interbelice și în anii celui de-al doilea război mondial

Tot ce se petrecea în România în domeniul religios nu interesa doar o minoritate, pierdută într-o masă de indivizi secularizați, ci reprezenta, pentru majoritatea populației, un subiect de cel mai mare interes. Încă din vremea lui Al. I. Cuza se crease o falie în societate între o elită indiferentă religios și oamenii „simpli”, care își cultivă, într-un mod propriu, sentimentul religios. Treptat, pe măsură ce România se democratizează, acești oameni, pentru care valorile religioase sunt fundamentale, pătrund în spațiul public, aducând aceste valori religioase cu ei. Se constată la un moment dat că există o discrepanță între instituția statului și instituțiile informale ale societății, astfel că statul și societatea trebuie să țină în mai mare măsură seama de valorile vehiculate de „popor”, printre care la loc de cinste era religia. Ideea că religia este un lucru bun pentru oameni și societate este larg acceptată în spațiul public. Care sunt însă domeniile în care religia trebuie să fie mai prezentă? Cum trebuie să se acționeze? Despre ce religie e vorba mai precis? Care ar trebui să fie relația corectă biserică–stat–societate? Răspunsurile au fost diverse și rivale, rivalități generate de divergențele dintre culte, dar și de atitudinea „neprincipială” a politicului.

Politicienii români, aproape fără excepție, au vorbit despre importanța religiei pentru construirea unei societăți morale și prospere, însă nu au avut niciodată în vedere o „piață liberă” religioasă, ci au dorit să controleze organizațiile religioase, instrumentând chestiunile religioase pentru atingerea unor obiective reci, de natură politică. Pe de-o parte, ei insistau pe ideea unei Biserici Ortodoxe „dominante”, legată strâns de națiunea română, dar pe care încercau să o controleze prin diferite mijloace, în timp ce față de alte culte aveau politici care oscilau între acordare de privilegii și discriminări, în funcție de interese și raporturile de putere. Cazul

---

²⁸ ANIC, fond MCA, dosar 67/1939, f. 155.

baptiștilor este elocvent în acest sens, cu o alternanță a deciziilor ce oferă drepturi cu cele ce limitează libertatea de acțiune.

Jocul acesta nu a fost însă pe placul unei părți importante a societății. Într-o lucrare în care critică politica școlară și religioasă a regimului Antonescu, Onisifor Ghibu acuză faptul că în România nu s-a reușit ca bisericile să devină un factor de dialog, care să ajute inclusiv la medierea între români și celelalte naționalități, ci, în majoritatea cazurilor, cultele au devenit instrumente de prezervare a identității naționale, generatoare de segregări păguboase.²⁹ Nu discutăm situația celorlalte culte, ci doar cazul ortodoxiei românești. Care era locul și misiunea acesteia în societatea românească? În plan cultural avem curentul ortodoxist, reprezentat de nume sonore, printre care și Nae Ionescu, care a afirmat răspicat că „a fi român înseamnă a fi ortodox”, idee care a trecut, în registrul politic, ca parte a programului Mișcării Legionare. Instrumentalizând politic chestiunea religioasă, într-un veritabil fundamentalism, Mișcarea Legionară a vorbit de o adevărată teocrație, care să se nască din „adâncurile” națiunii române și care să înlăture vechea elită politică, inclusiv ierarhia bisericească curentă, considerată trădătoare. Această direcție simplă și foarte clară a atras mulți simpatizanți. În eforturile sale de a contracara Mișcarea Legionară, regele Carol al II-lea preia o serie de teme legionare, printre care și chestiunea religioasă. Nu este deloc întâmplătoare în acest context numirea patriarhului Miron Cristea ca prim-ministru odată cu instituirea regimului de autoritate monarhică. Însă rațiunile regelui erau, de fapt, altele.

Dacă legionarii pretindeau că pornesc de la religios și se îndreaptă spre politic, Carol al II-lea și, ulterior, Ion Antonescu au fost oameni politici pragmatici, care au văzut în biserică și religie doar un instrument de consolidare a puterii statului într-un proiect de tip autoritar/dictatorial. Evident, în mediul bisericesc, s-au găsit simpatizanți ai acestor proiecte, însă trebuie spus că aceste aderențe nu acoperă, nici pe departe, toată plaja de opțiuni. Din nefericire, vocile celor care gândeau în afara logicii autoritare/totalitare au fost puse în plan secund și oculte.

După căderea regimului lui Carol al II-lea legionarii a vrut să arate că pun în sfârșit România pe principii solide, iar unul dintre acestea era aducerea cu adevărat a religiei în centrul vieții sociale a României, însă nu era vorba de toate confesiunile. La foarte scurt timp după preluarea puterii, la 9 septembrie 1940, Radu Budișteanu, ministrul Cultelor și Artelor, emitea deciziile 42.353 și 42.355, prin care asociațiile religioase autorizate să funcționeze prin decizia 31.999 își încetau activitatea, imobilele lor erau trecute în patrimoniul statului, membrii erau recunoscuți ca aconfesionali, acest statut urmând a fi menținut până când aceștia ar fi trecut la

---

²⁹ Onisifor Ghibu, *Dictatură și anarhie. Priviri critice asupra evoluției și directivelor învățământului și educației sub regimul Antonescu (1940-1944)* (Sibiu, 1944), 5.

„unul din cultele istorice creștine protejate și autorizate de stat”.³⁰ În timpul scurtei guvernări legionare chestiunea religioasă s-a dovedit una centrală, obsesivă, dar nu este locul să discutăm aici pe larg această chestiune.

După cum am spus deja, între legionari și Ion Antonescu era o diferență de natură în ceea ce privește relația religie–politică. Viitorul mareșal dorea ca, fără a face „revoluție”, precum legionarii, printr-o mobilizare și rezolvare a lucrurilor în stil militar, să reușească unde alții au dat greș. Având în centrul politicii sale ideea unui stat etnic (românii – națiunea creatoare de neam), directivele politicii antonesciene au fost: românizare și educare/disciplinare a națiunii, biserica ortodoxă jucând un rol important în acest plan, alături de școală, dar, totuși, un rol secundar.

La 15 septembrie 1940, Ion Antonescu dădea publicității o serie de directive pentru organizarea și îndrumarea învățământului în școala românească.³¹ În opinia viitorului mareșal, sistemul școlar românesc a fost gândit după principii străine, fără legătură cu realitățile românești, trebuind revizuit întru totul. Pentru Ion Antonescu, școala trebuia să fie „școala realității românești, școala țăranului, școala meseriașului”. Școala trebuia să dea puține elemente de instrucție și cât mai multe elemente de viață practică”. „Tineretul, spunea Antonescu, trebuie educat în duhul de jertfă națională și idealism creștin”, completând însă cu o frază cheie: „Cultura trebuie să se dezvolte neapărat în cadrul necesităților statului”.

Ca parte a acestei reforme, apare Decretul-lege nr. 870, publicat în Monitorul Oficial nr. 235 din 4 octombrie 1941, sub titlul „Organizarea educației tineretului român”, reforma fiind făcută sub oblăduirea generalului Radu Rosetti, ministru al Culturii Naționale și al Cultelor.

În cadrul acestui decret, se face vorbire în special de „pregătirea instructivă și educativă a tineretului din școlile secundare și superioare”, care se întregea cu o „pregătire educativă și de orientări de viață”, care urma să se facă în afara orelor curente de la școală. Prin noua educație se urmărea „a se determina o atitudine și credință socială, națională și creștină permanent în tineret”.

Mai devreme, la 15 februarie 1941, a fost înființat, în cadrul Ministerului Educației Naționale, Subsecretariatul de Stat special pentru educația extrașcolară și premilitară, care publică un îndrumar pentru pregătirea tineretului E.E. și P.P. (prescurtările de la „educația extrașcolară” și „pregătirea premilitară”, care vor fi întâlnite foarte des în cuprinsul referatelor din acest volum).

Obiectivul E.E. și P.P. era de a dezvolta „vrednicia românească”, de a da „țării și neamului o unitate de gândire și simțire”. Din acest motiv, unitatea programului trebuia să fie „absolută”. În tot acest proces, un rol important trebuia

³⁰ *Politica regimului Antonescu*, 208-210.

³¹ Amănunte în Ghibu, *Dictatură și anarhie*, 7-8.

să-l aibă biserica, care trebuia să pună „credința strămoșească” în slujba națiunii: „subsecretariatul nu se îndoiește o clipă că, prin tactul și stăruințele comandanților de subcentru, acordul cel mai desăvârșit va fi stabilit și, cot la cot cu preoții satelor, vor clădi în sufletul tineretului altarul credinței strămoșești, forța morală neînvingătoare pentru individ și pentru neam.”

Onisifor Ghibu critică dur măsurile din cuprinsul acestor decrete (unele dintre soluțiile sale sunt contestabile, dar aceasta este altă chestiune). El denunță construirea unui naționalism declamator, construit pe fraze de tipul „acest pământ ne priște numai nouă”, concluzia lui fiind dură: „Noua reformă nu a plecat nici de la statul român, nici de la țăran, ca bază structurală românească, nici de la idealismul creștin; și ea a pornit la drum cu aceeași metodă a improvizăției de concepții, de idei și de metode, ca și cele care au precedat-o”.³²

Un alt punct în care este criticat Ion Antonescu de către Onisifor Ghibu este acela că, deși declarativ, urmărea să realizeze un stat unitar cu o biserică unică, în realitate el a dat o libertate absolută grupurilor etnice german și maghiar din statul român, grupul etnic german fiind practic stat în stat. În schimb, adăugăm noi, regimul antonescian a adoptat o atitudine aspră în raport cu alte minorități etnice și religioase (nu discutăm aici cazul excepțional al populației evreiești). Nici mareșalul Antonescu nu vede cu ochi buni grupări religioase precum adventiștii, care refuză să pună mâna pe arme, sau lipovenii, care se încăpățânează să mențină stilul vechi, fapt considerat o amenințare pentru stat.³³ Reactivându-se ideea că „sectanții” sunt o poartă de pătrundere a comunismului, regimul Antonescu a intenționat să interzică cu totul activitatea „sectelor”, iar membrii să fie integrați în cadrul cultelor recunoscute. (N.B.: Comuniștii români vor vorbi despre „secte” ca fiind instrumente de propagare a legionarismului.) Documentele publicate de Viorel Achim relevă clar această intenție, care însă, în plan legal, s-a manifestat destul de contradictoriu, autoritățile române luând totuși în considerare perspectiva că mai ales Statele Unite vor avea ceva de spus pe acest subiect, dacă vor câștiga războiul. Adesea se lăsa a înțelege că statul și-a schimbat politica față de „secte” și aparatul represiv lua măsuri împotriva acestora, însă fără un temei legal. În cazul baptiștilor, ei au protestat vehement față de măsurile luate împotriva lor, prevalându-se de faptul că în 1940 au fost recunoscuți drept „cult”. Noile autorități au preferat să ignore decizia din perioada lui Carol al II-lea și să-i considere pe baptiști în continuare drept o asociație religioasă, cu toate consecințele. În fața nenumăratelor proteste, în martie

³² Ghibu, *Dictatură și anarhie*, 14-19.

³³ Despre situația lipovenilor în timpul celui de-al Doilea Război Mondial vezi Дж. Енаке, И. Шишкану, „Старообрядцы на территории Румынии в первой половине XX в.,” *Вопросы истории* 11 (2013): 160-164.

1942 Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor emitea o decizie prin care se spunea explicit că procedura de recunoaștere a cultului baptist nu a fost încheiată și, prin urmare, bapțiștii sunt pe mai departe asociație religioasă, fiind supuși limitărilor ca toți ceilalți „sectanți”. De asemenea, prin Decretul-lege 927 din decembrie 1942 se desființau „asociațiunile și sectele religioase, ca fiind focare de răzmeriță, paravane de desolidarizare națională și pe deasupra complet eterogene față de statul român național și totalitar”.³⁴ Bunurile acestor asociații urmau să fie confiscate de stat. „Sectanții” cei mai periculoși urmau să fie trimiși în Transnistria.

Având în vedere toate deciziile luate de autoritățile române, în Basarabia, în ceea ce privește politica religioasă, în cadrul ortodoxiei multietnice din Basarabia trebuia impusă în biserică limba română, în exclusivitate, iar „sectanții” trebuiau să revină în mod obligatoriu la ortodoxie. Aceste chestiuni au stârnit reacții contradictorii în rândurile reprezentanților ortodoxiei basarabene, dar care, în general, au privit cu prudență toate aceste decizii, având în vedere experiența lor pastoral misionară, care le spunea că o convertire cu forța nu este fezabilă iar impunerea limbii române în biserică va îngreuna comunicarea cu credincioșii. Această atitudine, informală, decelabilă la nivelul practicii de zi cu zi, a fost completată și de abordări principiale, scrise, cum este scrisoarea adresată de PS Policarp Morușca, locțiitorul de episcop al Cetății Albe – Ismail, patriarhului Nicodim, în chestiunea convertirii forțate a „sectanților”, se pare la sfârșitul anului 1941, document cuprins în anexa la acest studiu. Textul este controversat la prima lectură, putând fi interpretat în multiple sensuri. Trebuie să avem în vedere contextul în care el este elaborat: o autoritate politică care vede trădarea în orice critică, prezumția că ierarhul care scrie o asemenea epistolă nu ar fi un bun ortodox etc. PS Policarp ține să arate că el crede în adevărul Bisericii Ortodoxe și consideră false învățăturile „sectare”, aducând în discuție toate stereotipurile cu privire „sectanți”, provenite fie din Ardeal, fie din Basarabia. De asemenea, nu pune în discuție opinia statului că „sectele” reprezintă o amenințare la adresa siguranței acestuia. Dacă statul are dovezi în acest sens, el trebuie să ia măsurile pe linia sa. În schimb, nu poate accepta ca un „sectant”, cu o credință religioasă, e adevărat, greșită, dar care nu s-a manifestat politic, să fie botezat cu forța, deoarece (și aceasta este cheia mesajului episcopului Policarp) ar încălca astfel libertatea individuală, pentru că „Hristos Domnul a chemat pe toți. Dar nu a silit pe nimeni”. Să fie această atitudine o influență a activității sale pe tărâm american? Sau o asumare deplină a valorilor creștine? Însă, după cum arată documentul publicat în anexă, în 1943 episcopul Policarp a trebuit să se supună la rându-i exigențelor statului, aprobând colaborarea bisericii cu forțele de ordine în combaterea „sectelor”.

---

³⁴ *Politica regimului Antonescu*, 716.

Anexă documentară

1

Traducere după legislația țaristă referitoare la recunoașterea sectelor

Traducere după: Codul Legiferărilor și dispozițiilor Statului Nr. 245
Departamentul I.

Forma organizației sectelor de s-au izolat de la religia ortodoxă în drepturile și datoriile persoanelor izolate ce fac parte din aceste secte.

SITUAȚIA GENERALĂ

1/ Sectele care s-au izolat de la legea ortodoxă și vor să-și manifeste liberul cult și a îndeplini ceremoniile religioase după credința lor; și a organiza comunitățile religioase în ordinea arătată în aceste reguli. Dispozițiunile acestor reguli nu se întind și asupra partizanilor altelor secte religioase exaltate, ale căror membri sunt urmăriți și pedepsiți după codul penal.

2/ Comunitatea sectanților este o societate ce se compune din persoane multe cu o credință și care are de scop satisfacerea necesităților morale de cultură și de binefacere a membrilor ei și care se strâng pentru cultul lor în casele de rugăciuni sau în alt local destinat pentru acestea.

3/ Ca membri ai comunității ce consideră:

1/ Persoanele care au iscălit declarația despre înființarea comunității;

2/ Pe persoanele care au exprimat dorința de a intra în comunitate și dacă au fost admiși de adunarea generală a membrilor;

3/ Persoane ce le sunt înscrise în registrele de nașteri ai comunității.

OBSERVAȚIA Persoanele ce făceau parte din societatea la ieșirea regulamentului de față nu li se poate refuza de a-i primi în comunități nou înființate pe baza regulilor comunității.

4/ Construirea caselor de rugăciuni a sectanților sau altor localuri destinate pentru acest scop se aprobă de guvernator sau șeful orașului. Pentru eliberarea permisului arătat este necesară:

a/ Deciziunea adunării generale a membrilor comunității, alăturând și cererea pentru această construire

b/ Păstrarea în proiectul construcției prezentat, a tuturor formalităților tehnice cerute de Regulamentul de Construcții.

5/ Dacă adunarea generală nu va fixa numirea, care în caz de suspendarea activității a societății, trebuie să primească averea ce-i aparține, după plata datoriilor ce se consideră la dispoziția statului, pentru satisfacerea scopurilor de binefacere.

6/ Dacă în funcționarea comunității se prevăd reguli contre legii sau bunelor moravuri, guvernatorul de oraș are autoritatea pentru un timp de a opri funcționarea comunității și pentru închiderea ei pe presupune consultarea consiliului de guvernământ sau provincie.

Despre comunitățile sectanților

7/ Sectanții care voiesc să organizeze o comunitate pe baza regulilor arătate în articolul II, dau o declarație în scris la Administrația Gubernală sau provincială, iscălită nu numai puțin de 50 persoane.

8/ La declarație se arată:

a/ Denumirea secției de partizani căreia se formează comunitatea

b/ Admite secta institutori

c/ Localurile în comunitate, crede a-și întinde activitatea sa

d/ Locul casei de rugăciuni existente sau clădirea în care se propune a se instala casa de rugăciune

e/ Numele, prenumele starea și locuința persoanelor care au iscălit declarația

9/ Administrația Centrală sau Provincială este obligată a examina declarațiile despre organizarea comunității (Art. 7). În termen de o lună, socotind din ziua prezentării declarației, în caz dacă în declarație lipsește vreunul din punctele arătate în Art. 8, atunci administrația numită în termen de o săptămână după prezentarea declarației cere informațiunile necesare și pe urmă în cursul lunii după primirea informațiunilor validează organizarea comunității sau respinge. În caz de confirmare a comunității; faptul acesta se înscrie aceiași zi după ordinele guberniale sau de provincii în registrul respectiv ținut de acea autoritate din ziua înscrierii în registru. Comunitatea se bucură de toate drepturile acordate formeii registrului, comunităților se dă de către Ministerul de Interne după învoiala cu Ministerul de Justiție, comunitățile care întind activitatea sa pe mai multe Gubernii sau Provincii, pot fi validate numai după intervenția către Gubernatorii respectivi a locurilor care fac parte din religiunea activității. În aceste cazuri termenul lunar menționat în art. de față poate fi prelungit până la 2 luni. Plângerile asupra deciziilor administrațiilor Gubernale sau Provinciale se dau după decizia primului Departament al senatului conducător și se rezolvă după regula arătată în Art. 6.

10/ După înscrierea comunității în registrul administrației guberniale sau provinciale sunt trimise comunicările respective pentru publicarea lor în „Publicațiunile Senatului” și în buletinele oficiale locale. Forma publicațiunilor arătate se stabilește de către Ministerul de Interne.

11/ În caz de necesitate Administrația Gubernială sau provincială eliberează organelor de stat și persoanelor particulare informațiuni cu privire la înregistrarea comunităților.

12/ Tot în caz de necesitatea unor modificări în punctele din Art.8 relativ la condițiunile funcționării comunităților acestora, se înregistrează după aceeași regulă cum și comunitățile.

13/ Comunităților înscrise în registru li se permite a alege institutori, a construi case de rugăciuni și alte localuri corespunzătoare acestora, a înființa stabilimente de asistență publică și școli, a agonisi și a înstrăina averile mobiliare pentru satisfacerea scopurilor comunității, a forma capitale, a închea contracte, a lua obligațiuni, a figura înaintea tribunalului. Agonisirea de către Comunități a averilor imobiliare în sumă mai mult de 5000 de ruble, se admite nu alt cum decât cu înalta aprobare a demnitarului.

Casele de binefacere a comunităților se deschid în regula arătată în Art. 443 a regulamentului de asistență publică ediția 1892.

14/ Comunitatea se administrează de către adunarea membrilor aceleiași comunități după părerea adunării generale de către un consiliu ales sau institutori. Despre adunările a membrilor comunităților și despre consiliu.

15/ Adunarea generală se fixează de către consiliu, iar unde comunitatea o conduce un institutor se fixează de către acesta după cum vor găsi de cuviință, însă nu mai puțin de o dată pe an, sau după cerința nu mai puțin de zece membri. Prima adunare generală a comunității se fixează de persoanele ce au iscălit declarația despre înființarea comunității.

16/ Despre ziua adunării generale se anunță de 3 ori de institutor în casele de rugăciuni sau în alt local respectiv Duminica și în zi de sărbătoare cu o lună înaintea adunării, tot în acest termen se afișase un anunț a adunării generale la ușele casei de rugăciuni sau unii alt local.

17/ Când adunarea generală are dreptul la vot fie care membru a comunității care a ajuns la vârsta de 25 ani afară de persoanele căror prin hotărârea adunării generale li s-a luat dreptul la vot membrului comunității până la 30 ani și a rezolva chestia despre participarea femeilor la adunarea generală.

18/ Atribuțiunilor adunării generale se supune:

a/ Alegerea institutorilor

b/ Alegerea membrilor consiliului și alegerea persoanelor de încredere însărcinate cu controlul dărilor de seamă a Consiliului și în caz când consiliul nu se alege persoanelor de încredere însărcinate cu revizie luarea și certificarea înregistrărilor nașterilor, căsătoriilor și morților.

c/ Revocarea din serviciu a persoanelor arătate sub punctele a/ și b/ a acestui art.

d/ Aprobarea calculului cheltuielilor și veniturilor pe anul viitor dacă se face în asemenea calcul

e/ Supravegherea funcționării consiliului și înscrierii materialelor căsătoriilor și morților

f/ Agonisirea și exproprierea averii comunității

g/ Fixarea unor impozite asupra membrilor comunității

h/ Facerea împrumuturilor de la numele comunității

l/ Dispozițiunea pentru suspendarea dreptului la vot în adunarea generală de la unii membri ai comunității

m/ schimbarea condițiilor funcționării comunităților.

19/ Adunarea generală se consideră valabilă dacă se va prezenta nu mai puțin de 1/3 de membri, care au dreptul să voteze. Dacă adunarea generală nu se efectuează din cauza lipsei membrilor, se convoacă a doua adunare care se consideră valabilă cu ori și ce număr de membri.

Observația Chestiunile prevăzute de punctele c, l, k, a articolului prezent (18) se rezolvă cu majoritatea 2/3 a votanților prezenți la adunarea generală. Votarea secretă se face după cererea măcar a unui din membrii adunării asemenea și la efectuarea alegerilor în funcțiuni revocări din serviciu la ivirea chestiunilor despre responsabilitatea funcționarilor și la fixarea lefurilor și ajutorilor.

20/ La fiecare adunare se compune jurnalul unde se înscrie dispozițiunile pentru chestiile deslegate iscălit de membri consiliului și de membrii adunării care vor să-l semneze. Membri adunării care nu sunt de acord cu dispozițiunile a jurnalului pot să facă adăugiri.

21/ Cu administrarea afacerilor comunității neprevăzute în Art. 18 și reprezentarea comunității adunarea generală poate să cadă în însărcinarea consiliului compus de institutor și 3 membri ales de adunarea generală pentru timp de 3 ani, sau institutorul personal.

22/ Consiliul comunității nu mai târziu de 2 săptămâni după alegere lui este obligat a prezenta în administrația gubernială sau provincială o declarație în scris anexând tabloul persoanelor ce fac parte din consiliul și a raporta despre ori și ce schimbare în personalul consiliului.

23/ Consiliul alege pentru termen de trei ani din mediul său și pe un președinte și cel puțin un vice președinte. În lipsa președintelui în consiliul prezidează vice președintele care a obținut majoritatea voturilor alegătoare.

24/ Consiliul comunității se însărcinează cu:

a/ Controlul lunar și certificarea nașterilor, căsătoriilor și morților și la expirarea fiecărui an prezentarea copiilor după cărți adevărite în administrațiile guberniale sau provinciale

b/ Executarea instrucțiunilor și hotărârilor adunării generale

- c/ Prezentarea guvernatorului actelor adunării generale despre alegerea institutorilor și înscrierea acestor persoane în registru
- d/ Facerea calculului cheltuielilor și veniturilor pentru anul ulterior
- e/ Întreținerea caselor de rugăciuni, caselor de binefacere și altor stabilimente a societății
- f/ Păstrarea sumelor și averii acestora și contabilitatea
- g/ Primirea donațiilor și ofrandelor, ce sunt prezentate benevol caselor de rugăciuni și caselor de binefacere și administrarea încasărilor de donațiuni permise de autorități la respective
- h/ Facerea după hotărârea adunării și exproprierea acestora
- j/ Alegerea și împuternicirea persoanelor de încredere al comunității
- k/ Prezentarea regulamentelor comunității pentru aprobarea autorității respective.

Observațiune În controalele lunare și certificările cărților stării civile institutorul nu ia parte.

25/ Membrii comunității, în cazul de călcare a drepturilor lor civile prin acțiunile adunării generale au dreptul la reclamația pe baza generală (Art. 1 și observ, regulamentul jurisdicțiunii civile). Plângerile despre neregularități făcute la alegerea funcționarilor și în hotărârile luate pe baza situației actuale se rezolvă de către autor atâta gubernială sau provincială plângerile despre hotărârile acestor administrații de aduc după regula stabilită primului departament al Senatului Guvernator și se rezolvă în regulă, arătată în articolul 4.

26/ Comunitatea are dreptul de a avea un sigiliu, modelul căruia se aprobă de Ministerul de Interne.

Despre institutori

27/ Pentru îndeplinirea trebuințelor religioase, comunitățile pot alege institutori.

28/ Nu pot fi aleși ca institutori:

- a/ cei ce nu știu a ceti și scrie
- b/ cei ce n-au ajuns la vârsta de 25 ani
- c/ cei ce nu au fost în judecată pentru fapte criminale ce duc după sine, pe baza codului de pedepse, limita sau luarea drepturilor de avere, sau revocare din serviciu, iar pe baza codului penal. Aprobă în ziua de 22 Martie 1903, pedeapsă nu mai jos de închisoare corecțională egal și pentru furt, escrocherie, însușirea lucrurilor furate. Cumpărarea și luarea cu amanet a lucrurilor furate sau luate cu amăgeală și sântare (ușuriere) când nu sunt achitați prin sentința judecătii, chiar dacă după condamnățiune ar fi eliberați de pedeapsa pentru timp îndelungat, sau prin hotărârea Înaltului Decret sau a unei dispozițiuni Înalte cunoscute

d/ Revocați din funcțiunea după hotărârea judecării timp de 3 ani de la revocare chiar dacă și ar fi liberați de pedeapsă pentru timp îndelungat sau prin puterea Înalțului Decret

e/ Cei ce stau sub urmărire sau judecată pentru acușări în fapte criminale arătate în punctul c/ sau care duc după sine revocarea din funcțiune

g/ Cei ce sunt declarați insolvabili până la determinarea caracterului falimentului afară de cei recunoscuți ca nenorociți

h/ Cei scoși din mediul societății sau adunărilor nobililor după hotărârea a celor clase cărora aparțin.

29/ Despre institutorii aleși, împreună cu dosarul alegerilor consiliile comunităților, prin președinții lor, raportează gubernatorilor și șefilor de orașe respectivi, care în lipsa indicilor notate în articolul 28, și asigurându-se din actele alegerii în legalitatea acestei alegeri, confirmă în termen de o săptămână aceste alegeri și dau dispozițiuni despre înscrierea noilor aleși și în registre și face cunoscut cum Președintelui consiliului comunității așa și institutorului ales

30/ Înscriși după regula stabilită (art.29) în registre- institutori se dispensează de serviciul militar.

31/ Institutorilor li se permite întrebuințarea banilor după cum cere legea lor.

32/ De dovada că căutare personală a fost aleasă ca institutor servește adresa despre înscrierea în registre conf. Art. 29.

33/ Dreptul de locuință li se eliberează institutorilor de către administrația gubernială.

34/ Institutorii capătă dreptul duhovnicilor, stabilit de art. 1048 codului civil (codul vol. X partea I ediția 1900) și relativ la ei se păstrează regulile, arătate în art. 96 și 1 396 & 1 din regulamentul jurisdicțiunei civile 93 & 2, 99 & 1,704 & 2 și 712 & 1 din regulamentul jurisdicțiunei penale și art. 59 & 1 și 189.

Codul legilor vol. XIII partea I ediția 1892)

35/ Institutorii sunt însărcinați cu ținerea registrelor pentru înscrierea nașterilor, morților, căsătoriilor coreligionarilor lor, în baza relexlor stabilite pentru acest obiect.

36/ În caz de alegerea unui consiliu (art.14) institutorul se însărcinează cu îndatoririle notate în art. 24, cu excluderea controlului lunar și certificarea registrelor stării civile și prezentarea gubernatorilor actelor adunării generale despre alegerea institutorilor și înscrierea lor în registre. În acest caz controlul și certificarea registrelor stării civile se fac de persoanele de încredere alese anume pentru aceasta de adunarea generală (punctul b. Art. 18) iar prezentarea către gubernator a institutorului ales se face de către președintele adunării generale.

Despre ținerea registrelor stării civile a sectanților.

37/ Actele, care certifică starea civilă a sectanților se înscrie în registre speciale.

38/ Ținerea registrelor stărei civile a sectanților, uniți în comunități și avînd institutori, se supune efectului regulelor, stabilite pentru membrii sectei de veche credință uniți în comunități.

Despre ținerea registrelor stării civile a sectanților care nu recunosc persoane duhovnicești.

39/ Cărțile sectanților, ce nu recunosc persoane duhovnicești se țin orașe de către primăriile orașelor și în județe de către autoritățile comunale pe bazele stabilite pentru comunitățile membrilor sectei de veche credință cu păstrarea următoarelor reguli:

40/ Cărțile se confecționează după modeluri speciale și se trimit dinainte de către autoritățile guberniale sau provinciale în administrațiile publice orășenești sau comunale respective.

41/ După exprimarea anului copiile după registrele certificate se trimit la administrațiile guberniale sau provinciale.

42/ Copii din registre se eliberează și se certifică de către primăriile orașelor și autoritățile comunale respective.

43/ Înscrierea nașterii pruncului se face în registrul respectiv a domiciliului părinților.

44/ Pentru aceasta pruncul trebuie să fie prezentat autorității stabilite personal de părinți sau de cineva din ei în prezența a doi martori.

Dacă pruncul nu poate să fie prezentat, din rațiuni de sănătate sau depărtării domiciliului atunci nașterea pruncului trebuie să fie adevărată de doi martori.

45/ Sectanții care vor să se căsătorească, sunt obligați a declara aceasta autorității respective a domiciliului mirelui. După această declarație se face un anunț care să afișeze în termen de 7 zile la ușele acelei autorități. Fiecare ce cunoaște piedici la acea căsătorie, poate până la expirarea celor 7 zile, să facă declarație verbală sau comunica autorității stabilite la ușele căreia este afișat anunțul.

46/ După expirarea termenului de 7 zile cel ce se căsătorește sunt obligați a se prezenta la autoritatea ce a făcut anunțul și a exprimat cererea că vor să se înscrie cununia în registru.

47/ La aceasta, acei ce se căsătoresc sunt obligați a prezenta:

1/ Dacă anunțul s-a făcut în două autorități certificatului celelalte despre facerea anunțului;

2/ Permisul de căsătorie ce se cere de legile civile

3/ Martori din persoanele majore câte doi de la fiecare din cei ce se căsătoresc, cari declară că ei n-au cunoștință de nici o piedică legală pentru înfăptuirea căsătoriei.

48/ Căsătoriile interzise de legile civile și penale nu se înscriu de nici o autoritate în registrele stării civile.

49/ Dacă după decizia cu refuzul de înscrieri în registru după cererea celor ce vor să se căsătorească, atunci actul de căsătorie înscris în registru intră în vigoare din ziua prezentării cererii pentru înscrierea a aceluia act.

50/ Înscrierile martorilor în registrele din autoritățile respective se fac la locul ultimului domiciliu a defunctului după înmormântare, cu știrea acestor autorități sau pe baza procesului verbal adresat de poliție.

51/ Plângerile asupra dispozițiilor primăriilor de orașe și administrațiilor comunale în ce privește ținerea registrelor și eliberarea certificatelor, să dăm administrației guberniale sau provinciale, iar asupra dispozițiilor celor ultime Primului Departament Senatul Gubernator, unde ele se rezolvă după regula arătată în art. 6.

Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), fond Ministerul Cultelor și Artelor (MCA), dosar 146/1921, ff.194-198

2

Ianuarie - Noiembrie 1921 – adrese primite de Comisia de anchetă parlamentară asupra situației comunităților baptiste din Basarabia

11 noiembrie 1921

DOMNULE MINISTRU,

Avem onoarea a vă înainta, în original, adresa Comisiei de anchetă Parlamentară din Basarabia cu No. 122/920, însoțită de 6 anexe, din care rezultă că președintele Comunității Evanghelice Baptiste s-a plâns numitei comisii, contra autorităților administrative și Comandamentului militar din Basarabia, pentru că nu le-a permis exercitarea cultului lor religios, rugându-vă să binevoiți a dispune ce veți crede de cuviință.

Dispozițiunea ce o veți lua în acest sens, vă rugăm a ni-o comunica, pentru a înștiința și noi la rândul nostru, organele administrative și Comandamentul Corpului de Jandarmi, dacă urmează să nu, a se lăsa liber exercițiul acestui cult.

P. MINISTRU, ss indescifrabil

Director General, ss indescifrabil

Rezoluția: Se recomandă respectarea ordinului circular nr. 15831/1921

ANIC, fond MCA, dosar 146/1921, f. 207

DOMNULE PREȘEDINTE,

Noi subsemnații Ion Nicolai Jomir, Emilian M. Botnariu, în prezență venim a aduce la cunoștința Domniei-Voastre următoarele acțiuni nedrepte.

În com. Ciuciuleni, jud. Chișinău, unde noi avem domiciliul, a avut loc următorul acces asupra noastră:

Când noi ne-am prezentat la D-l Prefect cu scopul de a înainta declarația despre aceea că noi ne vom aduna cu coreligionarii noștri pentru citirea cuvântului Domnului, D-l Prefect m-a trimis cu escorta în comuna noastră Ciuciuleni, unde ne-au închis într-o pivniță. În pivniță ne-au ținut o jumătate de zi; pe urmă a venit un jandarm și văzându-ne că noi citim Cuvântul Domnului, blestemându-ne a început să ne bată cu palma peste obraz și cap cu așa putere noi cădeam jos nesimțitori; după aceea răcnind să ne sculăm iarăși începea să ne bată și cu mai mare putere până ce iară cădeam jos de durere. Pe urmă ne-au dus la șef care, luându-ne bani, Testamentul nou și alte mărunțișuri, ne-a întrebat dacă am fost bătuți. Noi n-am vrut să spunem despre aceia că jandarmul ne-a bătut, după aceia ne-a închis. Loviturile au fost așa de puternice că s-a umflat obrazul și durerea a fost foarte îndelungată, după închisoare ne-au luat la lucru. La urmă ne-au închis la Comandamentul Secției de Jandarmi, care ocărându-ne și blestemându-ne cu cele mai rele cuvinte, ne-au zis că dacă ne vom aduna pentru citirea Cuvântului Domnului, el ne va călca cu picioarele și după toate acestea ne-au dat drumul.

De asemenea, în comuna Drăgușenii Noi jud. Chișinău autoritățile locale le refuză obiecte de primă necesitate de exemplu: sare, petrol și altele. La sfârșit îi apasă în diferite moduri.

/ss/ Ilea Nicolai Jomir, Emilian M. Botnariu.

Prezint onor Comisiunii acestea, ca ni s-a înaintat în calitate de Predicator și Președinte al Uniunii Baptiste din Basarabia.

PREȘEDINTELE UNIUNII COMUNITĂȚILOR BAPTISTE DIN BASARABIA

/ss/ A. Ivanov.

ANIC, fond MCA, dosar 146/1921, f. 208

FRATE IVANOV,

Prin aceasta avem onoarea a vă aduce la cunoștință următoarele: în luna ianuarie a. c. noi eram adunați pentru a ne ruga în casa lui Vasile Chiova la ora 7 seara, a sosit jandarmi și făcându-se proces verbal au luat toate Evangheliile de la noi și psalmii și cărți, până în prezent nu ne-au întors nici Biblia (Vechiul și Noul

Testament) și psalmi și alte cărți religioase cari sunt și acuma la D-l Judecător al comunei.

Vă rog ca să faceți tot posibilul ca să putem și noi a ne ruga la Dumnezeu și a îndeplini serviciul nostru.

Cu respect așteptăm răspunsul.

Locuitori ai comunei Cubei, jud. Cetatea Albă:

/ss/ Vasile Chior

Prezint Onor Comisiuni Parlamentare de Anchetă ce mi s-a înaintat în calitate de Producător și Președinte al Uniunii Baptiste din Basarabia.

PREȘEDINTE AL UNIUNII BAPTISTE DIN BASARABIA /ss/ A. I. Ivanov.

ANIC, fond MCA, dosar 146/1921, f. 209

*

COPIE

PREDICATORII COMUNITĂȚII CONFESIUNII CREȘTINE EVANGHELICE
BAPTISTE CHIȘINĂU

CĂTRE COMISIA PARLAMENTARĂ DE ANCHETĂ

RAPORT,

Eu, subsemnatul Andrei Ivanov, Președintele Uniunii Comunităților Baptiste din Basarabia, prin prezența viu a aduce la cunoștința următoarele acțiuni nedrepte ce mi s-au adus în calitate de Predicator și Președinte al Comunităților noastre:

Sub-comisarul cir. a 3-a din Cetatea Albă, conform dispozițiunii luate de către D-l Prefect al sus numitului oraș a încălcat localul de rugăciune din orașul Cetatea Albă, întrerupând serviciul religios și alungând pe cei ce se rugau, m-a arestat pe mine și pe dirigintele corului care ne însoțea, fr. Belousov, conducându-ne la circ. 3, unde ne-a ținut dela ora 11 dim. până la ora 9 seara.

Încheind proces verbal, pe care a zis că-l va înainta și nu va da în judecata Curții Marțiale, ne-a pus în libertate.

A doua zi dimineața, fiind însoțit de fr. Efim Donciu din acest oraș, ne-am prezentat D-l Prefect spre a cere lămuriri în privința celor petrecute în ziua precedentă.

D-l Prefect însă, după ce ne-a primit cu apostrofări și amenințări, ne-a pus în vedere ca în timp de 24 ore să părăsim orașul; chemând pe un comisar de urmărire i-a ordonat ca să ne urmărească agenții polițienești dacă părăsim orașul, în cazul când noi n-am fi plecat urma ca să fim arestați și trimiși în escortă.

Acest caz a avut loc la 3 August 1920.

Localul de rugăciune din acel oraș este deschis din anul 1912 prin aprobarea autorităților ruse și despre existența s-a mai făcut o declarațiune D-lui Prefect în 15 Mai a. c., din partea căruia veneau agenți și asistau la serviciu, ba chiar singur sub-comisarul circ. a 3-a a vizitat adunarea, luând informațiuni asupra societății noastre și asupra numărului membrilor și care acum s-a și arătat.

Judecând toate acestea, constat că arestul meu s-a făcut abuziv deoarece comunitatea a fost recunoscută.

La comuna Chirsova există un grup de 15 credincioși, cari, voind să deschidă un local al lor de rugăciune s-au prezentat cu cererea lor în scris D-lui Prefect din Târgul Comrat. D-l Prefect refuză să ia notă la această dreaptă cerere, a rupt petiția în bucăți, asvârlind-o în fața celor ce au prezentat-o, a exclamat că nu dă voie sa se deschidă niciun un local de asemenea adunare, că cei ce doresc acest lucru să se ducă la biserica ortodoxă.

În comuna Izvoare jud. Soroca, până în prezent, jandarmii alung pe coreligionarii noștri cari se adună spre a se ruga, încheind împotriva acestora procese verbale pe care le-au înaintat Curței Marțiale și care trebuia să se judece la 18 Septembrie a. c.

La Ismail a închis Prefectura localul de rugăciune la data de 22 Decembrie 1919, nedând voie nici până în prezent să se adune, amenințându-i că-i va da în Judecata Curții Marțiale.

Jandarmii și alte organe comit asemenea excese și în alte localități.

Comunitatea noastră din Chișinău a înaintat spre aprobarea D-lui General Popovici o petiție prin care cere aprobarea ca eu să vizitez frații noștri, coreligionari, spre a le satisface trebuințele lor pur religioase, însă nici până în prezent nu am primit nici un răspuns.

În preajma Paștelui 1920 am înaintat sus numitului General o cerere prin care ceream aprobarea a unei serbări de copii ce urma s-o dăm în sala Primăriei, pe care ne-a respins-o ordonând prin ordinul No. 205 Poliției spre a ne urmări de aproape.

Neavând în vedere cele de sus, cât și legea Constituțională în privința libertății religiunilor, rog respectuos Onor Comisiunea de Anchetă să facă demersurile necesare spre a încheia asemenea excese.

Primiți vă rog asigurarea profundului meu respect.

PREȘEDINTELE AL UNIUNEI COMUNIT. BAPTISTE DIN BASARABIA
/ss/ A. Ivanov.

ANIC, fond MCA, dosar 146/1921, f. 210 f-v.

COPIE

DOMNULE PREȘEDINTE AL COMUNITĂȚII BAPTISTE DIN BASARABIA.

Prin aceasta avem onoarea a vă aduce la cunoștință, următoarele: în ziua de Paști, eram adunați pentru a ne ruga cinci frați în casa lui Petrea Iuliu, în mijlocul serviciului a sosit un jandarm însoțit de un civil și a început a sbiera la noi. Luând Evanghelia și Psalmii duhovnicești ai noștri a ordonat ca să venim la secție; și din ziua de paști până în prezent nu ni s-au întors psalmii ținându-i la secție, zicând că pretorul a ordonat să nu le dea.

Aceasta vă aducem la cunoștință, D-le Președinte, ca să se facă dreptate nouă ca unor cetățeni ai României și să se întoarcă psalmii.

/ss/ Ghiorghe Darivolcov

/ss/ Anton A. Caramanov

Prezint Onor Comisiuni Parlamentare de ancheta aceasta ce ni s-a înaintat în calitate de predicator și Președinte al Uniunii Comunităților Baptiste din Basarabia.

PREȘEDINTELE UNIUNII BISERICILOR BAPTISTE DIN BASARABIA

/ss/ A. Ivanov

ANIC, fond MCA, dosar 146/1921, f. 211

3

Octombrie 1921 - Raportul Comisiei parlamentare de anchetă în Basarabia cu privire la activitatea comunităților baptiste din regiune

Comisia de anchetă parlamentară din Basarabia

Nr. 122 din 7 octombrie 1921

Confidențial

Prin o serie de plângeri adresate Comisiei noastre, Președintele Comunității evangheliștilor bapțiști din Basarabia ne aduce la cunoștință că în unele orașe și comuni ale Basarabiei, unde comunitatea protestată își are aderenții ei, jandarmii și celelalte autorități administrative opresc prin mijloace violente liberul exercițiu al acestui cult, închizând locurile de închinăciune, arestând pe partizanii cultului și confiscându-le cărțile lor religioase.

Plângeri în contra persecuțiilor al căror obiect ar fi bapțiștii din Basarabia, au fost de asemenea formulate dela tribuna Parlamentului.

Din cercetările făcute în această chestie de către Comisia noastră, rezultă că secta baptistă se bucură în toate țările de libertate desăvârșită și că chiar în multe țări biserica baptistă este recunoscută oficial ca persoană juridică fiind pusă pe un picior de absolută egalitate cu celelalte biserici creștine.

În Basarabia prima comunitatea baptistă a luat ființă în anul 1878 și aceasta, cât și cele cari s-au înființat ulterior, s-au bucurat în trecutul rusesc de libertatea cultului.

În Vechiul Regat există de asemenea demult o Uniune Baptistă Română, a cărei Direcțiune Centrală e la București și care n-a fost nici odată împiedicată în liberul exercițiu al cultului.

De altfel, precum se știe, biserica baptistă, căreia, între alți oameni de seamă, aparține și Lloyd George, nu este, din punctul de vedere al dogmei decât o ramură a bisericii protestante, având ca caracteristică botezul credincioșilor după ce au devenit majori.

În fața acestei situațiuni, o împiedicare a liberului exercițiu al cultului baptist sau o prigonire, din cauza convingerilor lor religioase, a aderenților baptismului se prezintă nu numai cu o încălcare a principiului nostru constituțional, care garantează libertatea de conștiință, dar este de natură a ne pune într-o lumină defavorabilă față de străinătate, făcând să se cerceteze legenda unei intoleranțe religioase, de care poporul nostru a fost întotdeauna strein.

Iar dacă la cele ce preced se adaugă și faptul că numărul total al bapțiștilor în Basarabia nu întrece cifra de o mie de oameni și că ei aparțin în marea lor majoritatea națiunii rusești, se impune de la sine constatarea ca măsuri represive în contra lor nu pot avea alt rezultat decât cele de a face jocul dușmanilor noștri, cari exploatează în defavorul nostru orice măsură.

Drept aceea, Comisiunea noastră găsește de cuviință să vă roage să binevoiți a dispune ce să se dea tuturor organelor depinzând de D-vs. ordine precise în sensul ca să înceteze cu persecuțiile și arestările ilegale ale bapțiștilor numai din cauza convingerilor lor religioase, iar pe de altă parte să binevoiți a lua în cercetare cazurile ce ni s-au semnalat și pe cari vi le comunicăm aci alăturat cu rugăciunea de a aduce la cunoștința Comisiunei noastre rezultatul cercetărilor D-vs.

PREȘEDINTE C. P.

N. Bațaria

SECRETARUL COMISIEI

Ss indescifrabil

ANIC, fond MCA, dosar 146/1921, ff. 213-21

4

**Memoriu confidențial al episcopului Policarp Morușca către patriarhul
Nicodim Munteanu, cu privire la problema „sectelor” (1941)**

Înalt Prea Sfinția Voastră
Prea Fericite Părinte

Potrivit cu expunerile făcute verbal în ședința Sf. Sinod permanent, cu smerenie înaintăm acum și în scris câteva păreri privitoare la problema sectară.

Sectele religioase în popor sunt ceea ce este francmasoneria pentru intelectuali: fermentul de destrămare și de descompunere a unității sufletului românesc.

Mai mult decât o problemă religioasă și bisericească, sectele sunt o îngrijorătoare problemă socială-națională, deci o problemă de stat.

În definitiv Biserica, din mandat divin, n-are decât această însărcinare: să cheme pe oameni ca să-și mântuiască sufletul și să le arate calea și mijloacele de mântuire. Cel ce va crede se va mântui, iar cel ce nu va crede se va osândi. Hristos Domnul a chemat pe toți. Dar n-a silit pe nimeni. Cei ce l-au urmat s-au mântuit, ceilalți l-au răstignit.

Nu problema mântuirii sufletului și nu convingeri religioase au scos pe sectanți din sânul Bisericii Ortodoxe. Și nu conștiința religioasă îi va readuce din rătăcirea în care se complac.

Experiența mea printre sectanți și a tuturor misionarilor, pe care i-am putut consulta, verifică aceeași constatare: nu pot fi recâștigați și readuși prin discuții contradictorii, oricât de iscusit ar mai fi conduse. Și nici prin expuneri asupra doctrinei, oricât de luminoase ar fi. Pentru că nu râvna religioasă și nici adâncirea doctrinală a credinței i-a scos din Biserică. Nu doctrina nebuloasă a sectelor i-a putut atrage. Poate absența unor norme precise de practică religioasă și morală.

Recunoaște că unii s-au depărtat pe urma unor neînțelegeri avute cu clerul bisericesc. Pe alții i-a împins orgoliul trufiei, de a se osebi de ceilalți muritori de rând. Curente excesive și extremiste au prins în mrejele lor pe mulți. Pe cei mai mulți însă i-a adormit propaganda, în care a jucat un rol principal banul. Și foarte puțini au fost cei care, în grija pentru suflet, au apucat calea sectelor, căutând să-și satisfacă cerințele spirituale cu o altă doctrină și într-un nou fel de trăire religioasă.

Adevărat, păcătoșii, cu conștiința încărcată, ca să scape de remușcări și de răspunderea faptelor lor rele, au acceptat cu bucurie „asigurarea” amăgitoare că se

curăță de toată fărâdelegea, devin sfinți și nici nu mai pot păcătui, dacă primesc să se mai afunde o dată în apă, fie aceea și o baltă din capul satului...

Dar ca fiii poporului nostru, așa de conservator în obiceiurile sale, să se lepede de tradiția sfântă a Bisericii și de datinile părintești – a trebuit să intervină alți factori, decât cel religios.

Sectarismul nu e un produs al conștiinței religioase, ci sub platforma religioasă urmărește distrugerea unității sufletești a neamului, dezagregarea sentimentului național și, prin aceasta, slăbirea temeliei statului național, spre a fi aservit altor scopuri, străine de idealul românesc, pe care-l cultivă și-l deservește îndeosebi Biserica Ortodoxă națională.

Ca o bună maică a poporului român, Biserica Ortodoxă Română, pe lângă misiunea ei divină, de mântuitoare a sufletelor, a acceptat și toate acele atribuțiuni: culturale, sociale, caritative, naționale etc., pe care i le-au dat oamenii, ca să slujească integral viața fiilor săi. Și a cultivat cu deosebită grijă naționalismul, partea cea mai primejduită de stăpânirile vrăjmașe, sub care ne-am trăit viața de chin.

Pentru naționalismul ei susținător de neam și de stat, a fost atacată Biserica Ortodoxă românească. Pentru că nu putea ataca sectarismul de-a dreptul Statul însuși, care dispune de forța ce taie pofta și pune la respect.

Produs al liberalismului protestant, sectarismul n-a făcut ravagii în sânul cultelor istorice protestante și mai puțin a neliniștit cultul catolic roman, caracteristic prin internaționalismul său, ci a căutat să zdruncine raportul dintre credincioșii români și Biserica lor, bine știind că, odată rupt românul de biserica sa, poate fi aservit oricăror tendințe de slăbire și descompunere a organismului național. Inițiatorii sectarismului printre români, în partea de apus a țării, au fost ungurii, cu scop de deznaționalizare. Au inundat județele locuite de români cu propagandiști, știind că românul desfăcut de biserica sa și de preotul său nu mai are alt reazem împotriva deznaționalizării. Astfel, precursorii baptismului au fost Novak Antonie, croitor de meserie, tovarășul său Heyer Enric în Bihor. După ei, [...] Mihai la Salonta Mare, la Talpoș, la Curtici (1890). Apoi, alături de aceștia Toth, Lajis, Csopjak Atila, oameni de la căi ferate, lăcătuși și altfel de meșteșugari.

În Basarabia, în afară de aberațiile misticismului rusesc, tot rușii și bulgarii minoritari au introdus și sectele raționaliste, ajutați de banul jidovesc și american și pe față de evreii Gottlieb Schreiber la Marievca – Tighina, Averbuch la Chișinău și Cetatea Albă, Feinștein la Reni.

N-am putut obține încă detalii precise, pe care le-am cerut preoțimii, despre situația sectelor în eparhie. În cele patru județe ce-i aparțin în sudul Basarabiei, după statistica din 1940, au fost: 1) bapțiști 7518, 2) evangheliști 264, 3) adventiști 383, 4) penticostaliști 245, 5) molocani 419, 6) studenți în Biblie 2, 7) inochentiști 75, 8)

liber-cugetători 3 și 9) aconfesionali 462, în total 9371 sectanți. Acestora li se adaugă „stiliștii” și ”lipovenii”, al căror număr urmează a se stabili.

Stiliștii habotnici se vor cumiți de îndată ce vor ști că nu li se mai fac slujbe „pe vechi”, că nu mai sunt susținuți de politicieni de dragul voturilor. Și dacă nu vor mai fi îngăduiți să se manifeste public, să bagatelizeze și disprețuiască sărbătorile ținute după calendarul îndreptat, ieșind ostentativ la lucru.

Lipovenismul, acest „rit vechi”, e cu totul în afară de lege. Deși existent de secole, rupt din Biserica Ortodoxă, „Legea pentru regimul general al cultelor”, din 1928, nu face nicio pomenire despre „biserica lipovenească”, care are episcopi, mănăstiri, parohii, cu averi proprii.

Nu cunoaștem încă, din contact direct, acest cult vechi. [...] prea puțin se poate cunoaște habotnicia de care se călăuzesc. Mari diferențe de credință față de Biserica Ortodoxă (rusească) nu sunt. Doar câteva forme și practici exterioare îi deosebesc. Totuși, nu fac parte din ortodoxie, ci, potrivit spiritului sectar, o osândesc și o hulesc mai mult decât oricare alt cult, tocmai fiindcă s-au rupt din sânul ei. Dar față de stat? Nu vor să aibă nimic comun, nu vor să aibă nicio atârnare de el.

Ceea ce se impune numaidecât și față de lipovenism este oprirea practicilor și a manifestațiilor după stilul vechi. Și, dacă nu revin, să fie desființate și aceste asociații religioase, care nu au temei legal, și averile lor să intre în patrimoniul statului, spre a se pune capăt unor aberații și unor focare de agitații stiliste.

Nu din convingeri religioase au luat ființă rătăcirile sectare, de toate nuanțele. Și nu pot avea, sub nici un titlu, garantarea acelei „deopotrivă libertate și protecțiune” din partea Statului, nici ca asociațiuni și comunități religioase, câtă vreme s-a verificat atitudinea lor nefastă față de stat.

Românul baptist din partea de apus a țării face oricând cauză comună cu baptistul ungar; niciodată cu românul ortodox.

Și tot așa, s-a adeverit în Basarabia, cu vârf și îndesat: sectanții au intrat în serviciul bolșevicilor ruși îndată ce au năvălit în țară. Șefii sectari au fost puși în fruntea organizațiilor comuniste. Casele lor de rugăciune au fost puse la dispoziția năvălitorilor. Și n-au suferit stricăciuni, nici pagubă averile lor; și niciun fel de neajuns aderenții sectelor.

Doar cei câțiva, de bună credință, au văzut cu ochii, cum au fost amăgiți și trădați de „frați”, care agitaseră sectarismul până aici, prefăcându-l în comunism!

Cu toate probele evidente din trecut, factorii de stat n-au vrut, ori n-au putut înțelege până acum primejdia sectară pentru viața socială și națională și deci pentru Stat. Toată lumea a pus numai în răspunderea Bisericii și a slujitorilor ei problema sectară, ca o chestiune curat religioasă. Mai mult, chiar până bine de curând sectarismul n-a fost numai tolerat, ci ajutat și protejat. Când, într-un județ din partea de apus a țării, am întrebat pe un domn prefect: cum se poate să îngăduie într-o

comună un primar sectar? Mi-a răspuns neted: acesta mi-a adus cele mai multe voturi.

Abia acum a fost sesizată problema sectară din partea înaltelor foruri de stat în toată realitatea ei crudă. Organele reprezentative ale administrației și siguranței publice constată: „Populația din Județul (...) este foarte nemulțumită din cauza sectanților (advențiști de ziua a 7-a și bapțiști), despre care spun că mai nutresc și acum idei sectante, când ei au fost aceia care în trecut au subminat ideea creștină, fiind puntea de trecere către comunism. Aceste secte „au aruncat icoanele”, au bârfit biserica, iar comuniștii au venit să distrugă biserica din temelie.” (Nr. 887/941)

„În marea majoritate, sectanții sunt comuniști, care, sub masca religioasă, propagă idei comuniste”, se constată acum din partea celei mai înalte autorități de stat.

Pe temeiul acestor constatări s-au și luat măsuri „ca toți sectanții să fie descoperiți și trimiși în judecată”. (188828/941)

De sine înțeles, Biserica, prin toți fiii ei credincioși, și mai vârtos preoțimea noastră va da întreg concursul lor pentru descoperirea și identificarea tuturor sectanților.

Biserica nu și-a declinat niciodată răspunderea și n-a lipsit de la datoria de a purta de grijă și de fiii săi rătăciți. Și nu va osteni să caute, fără încetare, prin păstorii ei, oile cele pierdute, ca să le readucă la staul, alături de cele care s-au menținut în jurul păstorului. Dar n-au fost ajutați până acum nici de societatea creștină și nici de factorii vieții publice. Dimpotrivă. Le erau anihilate uneori strădaniile de readucere a celor rătăciți chiar de autoritățile de stat, care dădeau patalamale la mâna câte unui meșter șef sectar, ca să poate opune în fața oamenilor declarații ca acestea: „Numai popa vostru este împotriva noastră, ca să-și apere colacii și taxele mari de la slujbe. Dar uite, Ministerul, care este Statul, înțelege altfel și ne-a dat și nouă aceleași drepturi la viață, ca să ne ținem legea noastră.”

Dar acum...

Dar acum – mi se pare – zelul organelor administrative, în provincie, e pe cale să treacă în celălalt extrem. Și mă simt dator să ridic cuvânt, cu aceeași sinceritate și hotărâre.

Azi, sub presiunea cuvântului de ordine: sectele trebuie desființate – se merge prea departe, când sectanților li se impune să și intre numaidecât în sânul Bisericii Ortodoxe... „ca astfel să dispară”.

Biserica n-a cerut niciodată intervenția organelor polițienești în chestiuni de credință religioasă. Ea a avut permanent conștiința vie a puterii sale și a datoriei sale de propovăduitoare a doctrinei, a adevăratei doctrine mântuitoare de suflete. Și nu va slăbi acțiunea în misiunea ei de cucerire până nu va fi o turmă și un păstor.

Dar noi respectăm dreptul la „convingeri religioase” și nu ne gândim să ne atingem de „libertatea confesională”. Numai propaganda de destrămare a religiei ortodoxe a neamului românesc și a bisericii sale naționale cerem să fie înfrânată.

Cerem factorilor deținători de putere să nu mai îngăduie prozelitismul, să oprească pe agitatori, să le interzică întrunirile subversive, să le închidă capiștile – tot atâtea centre clandestine –, să li se taie orice legătură cu organizații similare din afara granițelor țării, să le curme subvențiile străine, să stăvilească răspândirea bogatelor mijloace de propagandă, de care nu poate dispune biserica celor 14 milioane de credincioși ortodocși români, susținători de stat. Să fie înlăturați de la slujbe publice, să nu mai aibă parte la beneficii și favoritism în contul altora și să nu mai poată avea nicio trecere înaintea obștii, a poporenilor credincioși. Și vor dispărea toți. Vor dispărea toți care nu fac parte din Biserica cea drept-credincioasă a Neamului. Cei care mai au un dram de conștiință și o scânteie de credință vie se vor reconverti prin acțiunea misionară și catihetică a Bisericii neamului. Ceilalți sunt osândiți la pieire, într-alor nelegiuire...

Problema a sesizat-o clar și practic Înaltul Guvernator al Basarabiei, când face cunoscut (cu nr. 916/941): „Una din moștenirile dureroase din trecut în Basarabia este pacostea sectelor religioase... acestea au găsit adepți în sufletele unor țărani naivi, care, momiți și de mici avantaje materiale acordate, și-au părăsit religia lor strămoșească... Când neamul întreg s-a legat cu trup și suflet de opera de reorganizare a Statului, întreprinsă de Mareșalul Conducător de țară, este o datorie a noastră a tuturor să refacem unitatea religioasă a neamului.

Rog toate autoritățile din comune, preturi și județe, să mă ajute a convinge pe toți acești sectanți că este și în interesul lor și în interesul țării să revină la credința pe care au avut-o strămoșii lor de veacuri. Această operă nu poate fi făcută cu forța, ci numai cu vorba bună, cu vorba caldă și convingătoare... Cuvântul nostru de propovăduire a credinței strămoșești către toți acei care au părăsit-o pornește numai din dorința de reîntregirea sufletească și religioasă a neamului.”

Să nu fie siluită deci conștiința nimănu. Să nu fie constrânși cu puterea. Să revină în rândurile drept-credincioșilor și să reintre în Biserica Domnului și a Neamului numai cine a făcut îndeajuns pocăință și a dat dovadă de îndreptare din rătăcirea sa.

Ca nu cumva rătăcirea din urmă să fie mai rea decât cea dintâi: mărunț putred să nu strice și pe cele sănătoase.

Două sute patruzeci de ani de acțiune catolică în Ardealul pătimirii noastre n-a schimbat întru nimic sufletul ortodox al românilor, căzuți în mrejele papistașe.

Unde numai au revenit, ne-am regăsit și ne-am îmbrățișat frățeste. Dar, totuși, uniația ne mai ține încă despărțiți, nu putem afirma: un neam, un domn, o credință, un botez, un Dumnezeu și Tatăl tuturor.

Mentalitatea sectantului, însă, e pervertită și se cere muncă și răbdare pentru îndreptare și însănătoșire, ca să nu pervertească, să nu învrăjbească și să tulbure viețuirea pașnică a bunilor creștini.

Introduși, fără nicio rezervă în casa noastră, o pot primejdui din lăuntru.

„Vrăjmașii omului sunt casnicii lui”, că de cei din afară se știe păzi.

Totuși, Biserica, maica noastră bună a tuturor, așteaptă pe toți fiii ei, și pe cei rătăciți, cu brațe deschise, să-i strângă la piept.

O verificare pe teren a situației sectarismului – nu ne-o îngăduie vremea cu greutățile ei de călătorie. Suntem solicitați însă mereu să asistăm la botezul sectanților cu duiumul, încât ne-am văzut determinați să atragem atenția preoțimii noastre să procedeze cu tact și cu toată seriozitatea, cu foarte multă grijă și prevedere, ca să nu-și expună credincioșii unor frământări interne, ci să urmărească îndeaproape pe toți cei reveniți, să observe pe fiecare individual, până își vor câștiga convingerea liniștitoare că lepădarea de rătăcire n-a fost de formă și revenirea e sinceră, din dragoste către Biserică și din credință luminată în Hristos Domnul.

Al Înalt Prea Sfinției Voastre întru Hristos mai mic frate devotat.

Episcop locotenent Policarp

Arhivele de Stat ale Regiunii Odesa, fond 840, opis 2, dosar 178, ff. 13-16.

5

Circulară a episcopului Policarp Morușca prin care cere preoților să colaboreze cu autoritățile civile în legătură cu rezolvarea „problemei sectare”

România

Consiliul Eparhial al Episcopiei Cetății Albe – Ismail

20 februarie 1943

Circulara nr. 1766

Prin decretul – lege nr . 927, publicat în Monitorul Oficial nr. 305 din 30 decembrie 1942 au fost desființate toate asociațiile religioase existente.

Prin aceasta s-a ușurat, într-o măsură mare, problema sectară de la noi, fără a fi rezolvată însă în mod definitiv.

Cunoaștem din experiență încăpățânarea sectarilor și spiritul habotnic de care au dat dovadă și în trecut, ori de câte ori au apărut anumite restricțiuni cu privire la modul lor de funcționare.

Este fără îndoială că, și acum în urma desființării tuturor asociațiilor religioase, unii dintre sectanți nu vor renunța deodată la rătăcirile lor religioase, încercând să întrețină încăpățânarea adeptilor lor, prin alimentarea speranței deșarte că, mai târziu, lucrurile se vor îndrepta în favoarea sectanților.

Pentru a se pune capăt acestei stări anormale, care zădărnicește într-o mare măsură efectele ce se așteaptă de la Decretul-Lege menționat mai sus, este nevoie ca preoțimea noastră, conștientă de menirea sa și în împrejurările excepționale de astăzi, să-și întemeieze activitatea misionară și prin pastorația individuală să îndemne pe cei rătăciți să revină sincer la sânul credinței ortodoxe, în care s-au născut, au trăit și au murit părinții și strămoșii lor.

Acolo unde se va constata rea voință și stăruință în rătăcire, care ar putea fi explicată numai prin tendință diabolică de a rămâne în izolare de unitatea de credință a neamului românesc, veți apela la concursul autorităților comunale competente, pentru ca împreună să constatați faptul, deferindu-l apoi justiției pentru sancționare legală a celor rătăciți.

Episcop locotenent Policarp
Consilier referent Pr. M. Madan

Bibliografie

a. Surse arhivistice

Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Cultelor și Artelor, dosarele 146/1921 și 67/1939
Arhivele de Stat ale Regiunii Odesa, fond 840c, opis 1, dosar 193; opis 2, dosar 178

b. Studii

Arhiepiscopul dr. Antim Nica. Prinoc la centenarul nașterii. 1908-2008. ed. Eugen Drăgoi. Galați: Editura Episcopiei Dunării de Jos, 2008.

Bernea, Ernest. *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român.* București: Editura Humanitas, 2006.

Bichir, Florian. *Ortodocșii de lângă noi. Studiu istoric și canonic al Bisericii Ortodoxe de Stil Vechi din România.* București: Editura Mirton, 2012.

Brusanowski, Paul Lucian. *Stat și Biserică în vechea Românie în 1821-1925.* Presa Universitară Clujeană, 2010.

Buzilă, Boris. *Din istoria vieții bisericești din Basarabia (1812-1918; 1918-1944).* București: Editura Fundației Culturale Române; Chișinău: Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința, 1996.

Coleman, Heather J. *Russian Baptists and Spiritual Revolution, 1905-1929.* Indiana University Press, 2005.

Damian, Mihaela. „Procesul călugărițelor catolice de la institutetele Notre Dame de Sion din România (1904).” *Studii și articole* 1 (2016): 189-198.

Dobrincu, Dorin. „Religie și putere în România: politica statului față de confesiunile (neo)protestante, 1919-1944.” *Studia politica* 7, 3 (2007): 583-602.

Enache, George. „Religie și modernitate în Vechiul Regat: dezbateri privind rolul social, politic și național al Bisericii Ortodoxe Române în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul veacului al XX-lea.” În *Schimbare și devenire în istoria României: Lucrările Conferinței Internaționale „Modernizarea în România în secolele XIX-XXI”*, Cluj-Napoca, 21-24 mai 2007, Academia Română, Centrul de

Studii Transilvane, ed. Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan. Cluj University Press, 2008.

Enache, George. „Problema „sectelor” în România. Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea până în 1948 (I).” *Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați, seria 19. Istorie VI* (2007): 101-123.

Enache, George. „Legea pentru regimul general al cultelor din 1928 și Decretul 177 din 4 august 1948. Privire comparativă.” *Analele Universității „Dunărea de Jos” Galați, fascicula 19 – Istorie XII* (2013): 107-150.

Енаке, Дж. И. Шишкану. „Старообрядцы на территории Румынии в первой половине XX в.” *Вопросы истории* 11 (2013): 160-164.

Ghibu, Onisifor. *Dictatură și anarhie. Priviri critice asupra evoluției și directivelor învățământului și educației sub regimul Antonescu (1940-1944)*. Sibiu, 1944.

Gumenii, Ion. *Comunitățile romano-catolice, protestante și lipovenești din Basarabia în secolul al XIX-lea*. Chișinău: Lexon-Prim, 2016.

Gumenii, Ion. „Minorități etno-religioase din Basarabia și politica confesională a Imperiului Rus. De la protecție la violență.” În *Identități etno-confesionale și reprezentări ale celuilalt în spațiul est-european: între stereotip și voința de a cunoaște*, ed. Cristina Preutu, George Enache, 119-135. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2018,.

Hasquenoph, Sophie. *Histoire des ordres et congrégations religieuses en France du Moyen Âge à nos jours*. Editions Champ Vallon, 2009.

Mureșan, Radu Petre. *Stilismul în România*. București: Editura Agnos, 2012.

Politica regimului Antonescu față de cultele neoprotestante. ed. Viorel Achim. Iași: Editura Polirom, 2013.

Primul jurnal misionar al Cuviosului Anatolie Tihai, un apostol român pe ogorul ortodoxiei japoneze. ed. Vlad Cubreacov. Chișinău: Editura Episcopiei de Bălți, 2018.

Silveșan, Marius. „Istoriografia Bisericii Baptiste din România în secolul XX.” În *După 25 de ani. Evaluări și reevaluări istoriografice privind comunismul*, ed. Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu, 224-247. Iași: Editura Polirom, Iași, 2017.